

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Könyvnyomdák Budapesten.

I. kerület (Vár).

M. kir. Államnyomda
Nándor-tér 1.
M. kir. tud. Egyetemi ny.
Iskola-tér 3.

II. kerület (Viziváros).

Bagó M. és Fla
Ponty-utca 4.
Goldberger Ignác
Fő-utca 23.
Heisler Jaroslav
Várkert-rakpart 1.
Hlauszky József
Bomba-tér 4.
Keller Dániel
Attila-körút 63.
Müller K. (Münster K.)
Albrecht-út 3—5.

III. kerület (Ó-Buda).

Bartalita Imre
Remete-hegy.
Biehler Ignác
Kiskorona-utca 13.
Wimmer Márton
Szerfőző-utca 10.

IV. kerület (Belváros).

Barcza József
Váci-utca 66.
Buschmann Ferencz
Koronaherceg-utca 8.
Franklin-Társulat magy.
Irod. Int. és könyvny.
Egyetem-utca 4. és
Várnegye-utca 11—13.
Goszler Gyula
Aranykő-utca 1.
Hunyadi Mátyás ny.
Zöldfa-utca 43.
Langer Ede és Fla
Zsibáros-utca 1.
Luszt Sándor
Váci-utca 44.
M. kir. posta- és táv. ny.
Főposta-épület.
Mercur kő- és könyvny.
Királyi Pál-utca 9.
Nagy Sándor
Papnövelde-utca 8.
Id. Poldini Ede és Társa
Irányi-utca 1.
Qultner József
Károly-körút, központi
városház.
Rótn József
Újvilág-utca 6.
Singer Lipót
Károly-körút 24.
Sősz Dávid
Fővám-tér 5.
Székesfővárosi házi ny.
Központi városház.
Ullmann József
Régi posta-utca 4.
Várnai Flópp
Régi posta-utca 3.
Victoria-nyomda
Váci-utca 37.
Wodianer P. és Flai
Sarkantyú-utca 1.

V. kerület (Lipótváros).

Bendiner A.
Arany János-utca 18.
Budapesti h. és v. nyomd.
Lipót-körút 22.
Czettel és Deutsch
Bálvány-utca 12.
Parkas Lajos és Jakab
Nádor-utca 19.
Hamburger és Birkholz
Csáky-utca 13.
Hermes könyvny. r.-t.
Báró Atzél-utca 2.
Hungária-könyvnyomda
Váci-körút 34.
Juhász és Haas
Tűkőr-utca 5.
Kállai Ármin
Bálvány-utca 18.
Kálmán M. és Társa
Vadász-utca 32.
Kanitz C. és Flai
Vadász-utca 26.
Károlyi György
Kálmán-utca 5.
Ifj. Kellner Ernő
Csáky-utca 9.
Kertész József
Mária Valéria-utca 11.
Kollmann Flópp
Arany János-utca 34.
Krausz Lajos
Váci-körút 20.
Krausz S. és T.
Zoltán-utca 11.
Légrády Testvérek
Váci-körút 78.
Lengyel Lipót
Vadász-utca 35.3.
Löw Ede
Váci-körút 80.
Magyar Hírlap nyomd.
Honvéd-utca 10.
Magyar Sajtó könyvny.
Nádor-utca 74.
Márkus Samu
Báthory-utca 20.
M. k. postatakarék ny.
Hold-utca 4.
Pallas Irod. és nyomd. r.-t.
Kálmán-utca 2.
Pesti Könyvnyomda-
Részvényszerűség
Hold-utca 7.
Pesti Lloyd-társulat ny.
Dorottya-utca 14.
Pollák Elkán
Nagykorona-utca 21.
Pollák M. Miksa és Tsa
Akadémia-utca 15.
Schlesinger Vilmos
Bálvány-utca 26.
Thália-nyomda
Csáky-utca 2/b.
Vas Tivadar
Honvéd-utca 12.
Vincze és Bartók
Bálvány-utca 15.

VI. ker. (Terézváros).

Baross-nyomda
Új-utca 6.

Beer E. és Társa
Aradi-utca 8.
Berkovits János
Teréz-körút 40—42.
Brózsa Ottó
Váci-körút 17.
Ehrnstein Mór
Laudon-utca 4.
Engel S. Zsigmond
Vörösmarty-utca 56.
Európa, irod. és ny. r.-t.
Ó-utca 12.
Fővárosi nyomda stb. r.-t.
Podmaniczky-utca 39.
Friedl és Krakauer
Dalszínház-utca 10.
Friedmann Á.
Oyár-utca 54.
Fuchs Samu és Társa
Podmaniczky-utca 27.
Gergely Miksa
Váci-körút 19.
Glücksellig M.
Hunyady-tér 7.
Goldschmiedt Lipót
Révay-utca 6.
Gross és Grünhut
Oyár-utca 32.
Herrman Ignác
Szerecsen-utca 20.
Hornyaásky Viktor
cs. és kir. udv. könyvny.
Aradi-utca 14.
Kápolnai Adolf
Teréz-körút 5.
Kassino Jakab
Király-utca 26.
Kaufmann, Vojtitz és tsa
Vörösmarty-utca 52.
Korvin Testvérek
Révay-utca 14.
Kunoss Vilmos és Fla
Teréz-körút 38.
Löbl Dávid és Fla
Andrássy-út 19. és
Nagymező-utca 26.
Minerva ny. (tul. Ganal Za.)
Szerecsen-utca 7/9.
M. á. v. menedzsey ny.
Csengery-utca 33.
Magyar reklám-nyomda
Nagymező-utca 66.
Markovits és Garai
Lázár-utca 13.
Muskát Béla
Szondi-utca 4.
Neumayer Ede
Proféta-utca 7.
Orsz. közp. közs. ny. r.-t.
Váci-körút 61.
Pollacsek Mór
Dávid-utca 4.
Poporuli Román nyomd.
Vörösmarty-utca 60/a.
Posner K. Lajos és Fla
Csengery-utca 31.
Radó Izor
Szerecsen-utca 13.
Radó és Rózsa
(-) utca 8.

Rigler József Ede r.-t.
Rózsa-utca 55.
Schmelcz Izidor
Izabella-utca 70.
Schmidt Sándor
Szerecsen-utca 6.
Spinner Illés
Dessewffy-utca 43.
Székely Viktor
Dávid-utca 4.
Vigyázó Tivadar
Váci-körút 39.
Wellesz Béla
Új-utca 37.

VII. (Erzsébetváros).

Ádám Herman
Dohány-utca 1.
Árpád kő- és könyvny.
Valero-utca 9.
Athenaeum Ir. ny. r.-t.
Kerepesi-út 54.
Bárd Jakab
Miksa-utca 17.
Biró Albert
Klauzál-utca 35.
Deutsch József
Károly-körút 7.
Elek Lipót
Kertész-utca 37.
Erzsébetvárosi könyvny.
Dohány-utca 29.
Galitzenstein H.
Dohány-utca 68.
Garai Mór
Károly-körút 3.
Gelléri és Székely
Kerepesi-út 34.
Gonda és Társa
Akadémia-utca 50.
Grünwald Ödön
Wesselényi-utca 4.
Hedvig S.
Dohány-utca 12.
Kellner Gerson
Csányi-utca 13.
Krammer és Erhardt
Csömör-út 28.
Löbl Mór
Király-utca 27.
Löblovitz Zsigmond
Csömör-út 38.
Nagel István
Vörösmarty-utca 17.
Neuwald Illés
Dohány-utca 44.
Pannonia-nyomda
Rombach-utca 8.
Propper Leó
Erzsébet-körút 35.
Reich Ármin
Dohány-utca 84.
Roth és Krausz
Kertész-utca 23.
Rubin Izidor
Király-utca 15.
Spatz Henrik
Dob-utca 55.
Spitzer Márk
Klauzál-utca 31.

Stern Péter
Kazinczy-utca 35.
Vasvári és Társa
Csömör-út 13.
Wendt és Fla
Károly-körút 19.
Wiesinger József
Wesselényi-utca 30.
Yost írógép r.-t. nyomd.
Erzsébet-körút 9—11.
Zelaler M.
István-tér 17.

VIII. ker. (Józsefváros).

Anglo-nyomda
Baross-utca 47.
Budapesti Hírlap nyomd.
Rökk Szilárd-utca 4.
Corvin-nyomda
Baross-utca 4.
Özv. Fried Ignác
József-utca 14.
Fritz Ármin
József-körút 9.
Hell I. Ede
Luthei-utca 4.
Klein Vilmos
Kerepesi-út 73.
Kohn Simon
József-körút 10.
Kossuth Lajos-nyomda
Újvárd-tér 5.
Otthon-nyomda
Mária-utca 42.
Pázmáneum-nyomda
Mária-utca 11.
Réval és Salamon
Üllői-út 18.
Rózsa Kálmán és Neje
Szentkirályi-utca 30.
Schulcz Adolf
Baross-utca 81.
Stephaneum ny.
Szentkirályi-utca 28a.
Szent Anna-nyomda
Baross-utca 66—68.
Szent László-nyomda
Rökk Szilárd-utca 28.
Wagner Ferencz
Futó-utca 44.
Wessenberg Ármin
József-körút 16.

IX. ker. (Ferenczváros).

Engelmann Mór
Vámház-körút 35.
Harsány Emil
Lónyay-utca 7.
Műszaki Ir. és ny. r. t.
Soroksári-utca 5.
Pátria-nyomda r.-t.
Üllői-út 25.
Szepeske Novosztly kny.
Lónyay-utca 12.
X. kerület (Kőbánya).
Első kőbányai könyvny.
Jászberényi-út 1.
Lőrinczi P.
Maglód-út (Oyúth-fogház).
Merendák Károly
Liget-tér 4.

Csakis Gutenberg-gyűjtőt vegyünk! !! Öt százalék a szanatorium javára !!

Könyvnyomdák a vidéken.

Abauj-Szántó Baksy Barna.	Brassó Brassói Lapok nyomdája (tul.: Trattner H. és t-ai). Clurcu és társa. Óháony és Társa. Ornfeld Vilmos. Óditt János Fia. Herz és Társa. Muresianu Aurél.	Ér-Mihályfalva Beck Adolf.	Jászapáti Galamb Zoltán.	Kún-Szent-Miklós Özv. Bors Károlyné
Abauj-Szepsi Tóth István.	Budafoke (Promontor) Leopold és Klein.	Fehérgyarmat Mátyási Adolf.	Kalocsa Jurcsó Antal. Werner Ferencz.	Léva Dukesz Lipót. Nyitrai és Társa Schultz Ignác.
Abudbánya Róth Ferencz.	Buziás Ullmann F.	Fehértéplom Kuhn Péter. Wunder Ousztáv. Wunder Oyula.	Kaposvár Gerő Zsigmond. Hagelmann Károly. Özv. Jancsovics Otyulné. Kéthelyi L. és Társa.	Lippa Zách József. Zeidler Lajos
Ada Berger L.	Csacsa Braun Rezső.	Felső-Eör Schodisch Lajos.	Kapuvár Buxbaum József.	Liptó-Szent-Miklós Lőw Dezső. Steier Izidor.
Alsó-Kubin Trnkóczy József.	Csákova Orádi Péter.	Felső-Vissó Schiffmann H.	Karánsebes Karánsebesi gör. kel. rom. egyházmegye nyomdája. Fleissig Lipót.	Lőcse Reisz Tivadar József.
Alsó-Lendva Balkányi Ernő.	Csáktornya Fischel Fülöp.	Fertő-Nezai Horváth B.	Karcsag Szódi S.	Losoncz Kármán Zsigmond Losoncz Sándor. Roth Simon.
Apatin Oasz Mátyás. Szavadi József.	Caerwenka Heincz Lajos. Welker Ádám.	Flume Battara P. Chinzre & Co. Jerouscheg O. Mohovich Emidio Únő könyvnyomdai műintézet.	Kassa Breitner Mór. Gutenbergy. (Lukács O.) Koczányi Béla. László Béla. Vitéz Adolf. Werfer Károly.	Lugos Szidon József Trauttmann Károly. Tipografia Heres. Virányi János. Weisz és Sziklai.
Arad Aradi nyomda-részvény- társaság. Bloch H. Első aradi amerikai gyors- sajtó-nyomda (tul.: Kep- pich Zsigmond). Öör. kel. egyházmegyei ny. Otyul István. Muskát Miksa. Tribuna Poporului r.-t. nyomdája. Réthy Lipót és Fia.	Calkszereda Oyörgyakab Márton utóda: Dreznánd Viktor. Szvoboda József.	Fogarasz Thierfeld Lipót.	Kecskemét Első Kecskeméti Hirlap- kiadó és Nyomda-Rész- vénytársaság. Pestmegyei Hirlap. Stelner Mihály. Sziládi László. Szappanos István. Tóin László (tulajd.: Fekete Mihály).	Magyar-Óvár Czéh Lajos.
Aranyos-Maróth Dóczy-nyomda (tulajd.: Némethi László).	Csongrád Tiszavidék nyomdája (tulajd.: Silber Jánosné). Weisz Márk.	Galánta Első galántai könyvny. (tul.: Neufeld Samu).	Késmárk D. Altmann Dávid. Sauter Pál.	Makó Kováts Antal. Neumann József.
Aszód Magyar kir. javító-intézet nyomdája.	Csorna Kokas és Neumann.	Galgóc Szold Jakab. Stern Adolf.	Keszthely Farkas János. Nádai Ignác. Sujánzky József.	Malaczk Wiesner Alfréd.
Bács-Almás Vogl M.	Csurgó Vágó Oyula.	Gálazéca Berkovits R.	Kézdi-Vásárhely Ifj. Jancsó Mózes.	Maros-Ludas Glück József.
Bács-Kula Berkovits Márk.	Czegléd Nagy Elek Sebők Béla.	Gödöllő Kanders Ferencz.	Király-Helmec Klein József.	Máramaros-Sziget Berger Miksa. Sichermann Mór. Vider és Rosenthal.
Bács-Szent-Tamás Gavanczky Szima.	Dárda Frank Béla.	Oyergyő-Szent-Miklós Létz János és Társa. Sándory Mihály.	Kisbér Haffl Kálmán.	Margitta Hungária könyvnyomda (tul.: Pollák Lajos).
Bács-Topolya Wilhelm Miksa.	Debrecen Adler Józsefné Csokonai nyomda-rt. Drobsthart és Popovits. Hoffmann és Kronovitz. Horovitz Zsigmond. Hungaria-nyomda Komáromi József. László Albert. Pongrácz Oéza. Vároasi nyomda.	Gyoma Kner Izidor.	Kis-Czell Letenyei Sándor. Menyhárt Julia és fia.	Maros-Vásárhely Adi Árpád. Ev. ref. collegium-nyomda (tul. Benkő László). Grün Vilmos.
Baja Kazal J. Kollár Antal és Fia. Nánay Lajos. Rajkovics Károly.	Deés Bernáth Nándor. Demeter és Kiss. Goldstein Jakab.	Gyöngyös Herzog Á. E. Heveamegy. Lapok ny. Sima Dávid.	Kis-Jenő Gallowics Dezső.	Mátészalka Weisz Zsigmond.
Balassa-Gyarmat Balassagyarmati könyv- nyomda r. t. (v. b.) Darvai Armin. Halyák István. Werthelmer Zsigmond.	Detta Heldenwanger és Ullmann.	Gyöngy Fischer István és F. utóda Nitsmann József. Oró Oyula és társa. Oyörgyházm. könyvny. Meckenast Oyörgy. Láng J. Jenő. Pannonia-könyvnyomda.	Kis-Kőrös Kallisch Ignác.	Medgyes Reissenberger O. A.
Balászfalva Öör. kath. püspöki nyomda.	Déva Hirsch Adolf. Kroll Oyula.	Győr-Sziget Gross O. és társa.	Kis-Marton Dick Ede.	Mézökövesd Balázs Ferencz.
Bánffy-Hunyad Ábrahám Mór.	Devecser Rosenberg Zsigmond.	Gyula Corvina-nyomda. Dobay János.	Kis-Pest Fischhof Henrik.	Mézötúr Braun J. Kanyó Antal.
Barca Skríhanek N.	Dicső-Szent-Márton Hirsch Mór.	Gyulafehérvár Schaser Ferencz Püspöki lyc. nyomda (bérli: Papp Oyörgy).	Kis-Várda Berger Ignác. Ifj. Klein Oyula.	Mindzent Weisz Ignác.
Bártfa Blayer M.	Ditró Ditró és Szárhegy közsé- gek nyomdája.	Hajdú-Böszörmény Szabó Ferenczné.	Kisújszállás Szekeres József.	Miskolcz Boros Benő. Forster, Klein és Ludvig. Minerva ny. (tul.: Hirsch- bein Adolf.) Stamberger Bernát. Stamberger Lajos. Sugár és Társa. Szélenyi és Társa.
Battonya Ruber István.	Dombóvár Dombóvári könyvnyomda (tulajd.: Bruck Sándor).	Hajdú-Dorog Ornfeld Mozes.	Kolozsvár Boskovics József. Ellenzék nyomdája. (tul.: Magyar Mihály.) Ódmán János örököse. Gumbos Ferencz. Gutenbergy nyomda. Magyar Polgár nyomdája. (tul.: Ajtay K. Albert). Polcz Albert. Süef Jenő és Társa. Zobáts Ferencz.	Módos Hoffmann Béla Lustein Márkus.
Bazln Klein Alfréd.	Duna-Ördöghely Adler Netti. Goldstein Józsa.	Hajdú-Nánás Bartha Imre.	Komárom Frelinger Mór. Hacker Richard. Hungaria-nyomda Schönwald Tivadar. Spitzer Sándor. Szénassy János.	Mohács Blandi János. Rosenthal Máik és Fia.
Békés Báró Drechsler Oéza.	Eger Baross-ny. (tul.: Pautz S.) Egri könyvny. részv.-társ. Érszeli Jecumli nyomda. Lőw Sámuel.	Hajdú-Szoboszló Pióla Oyula.	Körmend Körmendi könyvnyomda- részvénytársaság.	Moór Moóri könyvnyomda.
Békés-Csaba Corvina-ny. (Sziheltszky J.) Lepage Lajos Povázsy testvérek.	Egying Polltzer Jenő.	Halm Friedmann Henrik.	Körmöczbánya Joerges A. özv. és Fia. Paxner és Biron.	Moson Ornfeld Ignác.
Belényes Süssmann Lázár.	Eperjes Kósch Árpád. Pannonia-ny.(tul.: Kahn M.)	Hatvan Hoffmann M. L.	Kőszeg Felgi Frigyes. Felgi Oyula.	Munkács Orász Testvérek. Ornstein Mor. Kahn és Fried. Kohn és Klein. Kroó Hugó.
Beregazás Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Pirooska). Engel Jenő.	Érsekújvár Kohn Samu. Pálkás I. Oéza. Winter Zsigmond.	Hódmező-Vásárhely Hódmezővásárhelyi nyomda és kiadó r.-t. Léval Fülöp Vásárhelyi Híradó ny. Vásárhely és Vidéke ny. Wesselenyi Oéza.	Kún-Szent-Márton Csanady József.	Mura-Szombat Ujházi Miksa.
Bérlényes Süssmann Lázár.	Erzsébetváros Kotzauer D.	Hollos Malovany József.		Nagy-Atád Ordnaherger Antal.
Beregháza Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Pirooska). Engel Jenő.	Esztergom Buzárovits Gyuszáv. Hunnia könyvnyomda (tul.: Oerenday József). László János. Tábor Adolf.	Homonna Waller H. és Társa.		Nagy-Bánya Molnár Mihály. Nánasy István.
Beszerce Baciu A. Botschar Tivadar. Csaltner Károly.		Huszt Orinwald Jakab Mermelstein Fülöp.		Nagy-Bittae Spiegel Samu.
Beszercebánya Hungaria-ny. (tul. Sonnen- feld Mór). Machold F. Ifj. Nádasz Oyula.		Igló Schmidt József. Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignác).		
Bicske Lederer Herman.		Ipolyság Kanyó Antal utóda Neumann Jakab		
Bonyhád Rambitschek Izor. Weisz Jakab.		Jászberény Brünauer Adolf és Társa. Kubicza János.		
Borosjenő Ungár J.				
Breznóbánya Krelaler J.				

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL:

Budapest, V., Hold-utca 7.

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor.
Egyes szám ára 40 fillér.

FIRTINGER KÁROLYRÓL.

— A magyar könyvnyomtatás történetének egy kutatójáról. —

Irtá Gyalui Farkas dr., egyetemi m.-tanár.

A magyar könyvnyomtatás történetét kevesen művelik. A könyvnek Magyarországon nem sok olyan barátja van, a ki mint *bibliofil* szenvedélylyel üzné a könyvgyűjtést s ezzel együtt foglalkoznék a könyvnyomtatásra vonatkozó adatok kutatásával. Meglevő csekély számu könyvgyűjtőinken kívül hivatásából folyóan néhány könyvtárhoz tartozó műveli ezt a szakot. De a magyar könyvnyomtatók közt (kik nemes mesterségük története iránt hagyományos szeretettel viseltetnek) volt egy — fájdalom, hogy csak volt már — kiváló férfiú, a ki évek során át rendszeresen dolgozott a könyvnyomtatás történetének mezején. Mélyen megható az ő törhetetlen lelkesedése a magyar könyvnyomtatás története iránt, vasszorgalma, melylyel szűkös anyagi viszonyok közt, a sok munkától elgyengült szemmel maradandó eredménynyel végzett kutatásokat s irt értekezéseket, könyvet kedves szakjáról.

Firtinger Károlyról tudjuk, hogy szedő volt éveken át; gyászjelentéséből olvasom, hogy mint nyomdai revizor halt meg. Ismeretes volt róla, hogy a *Grafikai Szemle* főmunkatársa. Már mint nyomdász, szabad idejében szorgalmasan olvasta a magyar könyvnyomtatásra vonatkozó értekezéseket, műveket s gyűjtötte az adatokat. Számos apróbb czikke jelent meg a könyvnyomtatási szaklapokban, kivált a *Grafikai Szemlében*. Nagyobb tanulmánya volt a magyar könyvnyomtatás egész történetére vonatkozó cikksorozata, mely a *Grafikai Szemlében* jelent meg pár év előtt.

Ezt a cikksorozatot átolvastam, még pedig nagy figyelemmel. A dolog természeténél fogva, különösen a XVI—XVIII. századokra vonatkozólag, levéltári kutatás vagy könyvtári részletes hosszas buvárlatok alapján új adatokat nem találhatunk nála *erről* a korról. De a már meglévő nem csekély anyagot szorgalommal, oly gyakorlattal és alaposan dolgozta föl, hogy *e művének nem szabad* az illető lap hasábjain maradnia; megérdemli ez a tanulmány is, hogy könyvalakban — esetleg átnézve s pótlásokkal — megjelenjék.

Magas tanulmányára és nemes mestersége tör-

ténetében való tudására vall az a *térkép* is, melyen a könyvnyomtatás történetét tüntette föl Magyarországon. A XV. század egyetlen eddig ismeretes magyarországi könyvnyomdája, a budai mellett a XVI. század s a XVII. század minden egyes könyvnyomdája külön feltüntetve, világos képét adják a könyvnyomtatás terjedésének Magyarországon. E térképe a milleniumi kiállításra készült. Szorgalmát s tudását egyaránt dicséri.

Legkiválóbb műve *Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közelmúltjából* 1900-ban jelent meg. Nevét a magyar könyvnyomtatás történetébe e könyvével irta be. Nem szólhatunk mint tudományos műről e könyvről — nem igényelte ezt sem írója, sem műve. De mint maga szerényen írja ez első nagyobb könyve előszavában: „midőn most átadom ez írói zsenyémet a nyilvánosságnak, teszem ezt abban a hitben, hogy azzal úgy szaktársaimnak, mint a művészetünk multja iránt érdeklődéssel viseltető nagy közönségnek némi hasznára legyenek. Legyenek a könyvben lerakott adatok és elmondott mozzanatok egy szép multnak visszatükrözői”. E pár sor eléggé jellemzi *Firtinger* szerénységét. Könyve 220 lapon át a XIX. század első feléről egy sereg eddig ismeretlen adatot sorol elő s az ismerteket is áttekinthetően csoportosítja. A könyv, melyet Falk Zsigmondnak ajánlott, sok illusztrációval, hasonmással *nélkülözhetetlen* annak, a ki e korszak könyvnyomtatásának történetét ismerni, vagy ismertetni akarja.

Valahányszor kezembe vettem ezt a könyvet, mindig nem csekély megilletődéssel gondoltam arra, hogy ezt a nehéz munkájából fenmaradt idején, éjszakázva talán, irta meg sok-sok munkával, sok lelkesedéssel s rajongó szeretettel mestersége: művészete iránt egy szegény munkásember. Olyan a ki mint szellemi munkás is ez erényeivel tiszteletet vivott ki magának már életében s nevét beleírta a magyar tudomány történetébe is. A magyar tudomány oltárára szive vérével, nemes munkája s fáradtsága verejtékével, tiszta lelkesedésével helyezte munkája zsenyéjét. Becses ez áldozata magában is, de kedvessé s feledhetetlenné teszi, hogy szegényen, idő s tudományos nagy apparátus nélkül dolgozott, szorgalom s rajongó munkaszeretet által pótolva mindent.

„Családos ember vagyok, írja nekem (1901 aug. 13.) és munkabéremből élek, történetirással pedig csak mellékesen, *passzióból* foglalkozom.“ És ez az elfoglalt ember ráért arra, hogy egész szakirodalmi tevékenységet fejtsen ki, hogy e mellett az utolsó pillanatáig újabb s újabb adatok gyűjtésével foglalkozzék. Nem egy levele csupa könyvnyomtatás-történetre vonatkozó kérdés és fejtegetés. Adatot kér, vagy maga tudatja nagy örömmel, hogy hosszas kutatás után rátalált valamely adatra. Munkásságának célját, ideálját jelzik következő sorai, melyek még magasabbra emelték előttem tiszteletemben és baráti szeretetemben:

„Az én ideálom is — írja 1901 szept. 4-én válaszul egy levelemre — és velem együtt még néhány az én működésemet pártoló kollégám leg-hőbb óhajta, a mint azt már különben dolgozataimban többször ki is fejeztem, hogy *végre-valahára egy, a német munkák mellett méltó helyet elfoglaló illusztrált, minél kimerítőbb magyarországi nyomdászattörténethez jussunk*. De vajjon mikor lesz az?”

Nemes lélek: földi életében nem érthette meg e mű létesülését, mely mindnyájunknak, kik a könyvnyomtatás becses és fontos történetével foglalkozunk, oly hő vágyunk. De előbb-utóbb létrejön ez a mű s e történeti könyv meg fogja őrizni lapjain azok közt, kik hazájuk és művészetük szolgálatára s dicsőségére törtek lelkesedés lobogó lángjával, szívük utolsó dobbanásáig — a Firtinger Károly nevét is.

* * *

Szomorú véletlen nekem, hogy midőn a kolozsvári egyetemen a könyvnyomtatás történetéről tartott előadásaim során éppen a XVI. század mozgalmas történetét fejeztem be s bemutattam *Firtinger Károly* könyvnyomtatástörténelmi térképét is — gyászjelentésével együtt kellett tennem. Nem személyemért, de a helyért, a hol e megemlékezés történt, a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem falai közt, a magyar tudományosságnak éppen ama várában, mely először adott hazánkban tanszéket a könyvnyomtatás történetének, — úgy éreztem, hogy ama kegyeletes megemlékezéssel, épp mint e soraimmal, kötelességet teljesítek az elhunyt nemes férfiú emléke iránt. Kegyeletes kötelességet s ebben egyúttal az igaz részvét egy virágszálát helyezem kora sirjára.

E sirnak nem szabad jeltelenül maradnia!

Méltó siremléket kell állítanunk a magyar könyvnyomtatás története ez önzetlen kutatójának; kötelességet teljesítünk az ő szelleme iránt s a magyar könyvnyomtatás multja iránt, melyet ő példás szorgalommal s oly sok sikerrel szolgált, munkájával, tollával, lelkesedésével.

KÖNYVNYOMDAI LEMEZ-KÉSZÍTŐ ELJÁRÁSOK.

A mai világban a könyvnyomtatónak szépen és mindenekfölött olcsón kell dolgoznia. Ha ezt a két követelményt nem tudja összeegyeztetni: akár mindjárt be is csukhatja a boltját.

Hogy miképpen dolgozhatunk szépen és olcsón: arra könnyű a felelet. Alaposan, kimerítően kell ismernünk a magasnyomásos technikák valamennyiét s a mellett annyira-mennyire rajzolni is kell tudnunk. Ha szorgalmunkkal, magántanulásunkkal ennyit elértünk, s egy kis művészi érzékünk is van: a modern iránynak a könyvnyomtatás egész terjedelmében való kultiválása már könnyű dolog.

No most vegyük sorra a lemezkészítő eljárásokat az előbbi füzetünkben található csoportosítás szerint. Első sorban tehát amaz eljárásokról kell megemlékeznünk, a melyeknél a lemez előállításában a fő szerep a *kézi vésésé*.

Leírásunkban a rövidség mellett is lehetőleg tárgyilagosak akarunk lenni, s ezért a lemezek gyártóinak reklámjait mellőzve, pusztán csak gyakorlati tapasztalatokat összegezzük. Kezdjük

I. a Mäser-lemezzel.

A véső eljárásoknál lemezül használt sokféle anyag közt manapság a Mäser-lemez a legnépszerűbb, nem azért, mintha a legjobb volna, hanem azért, mert vésése a rajzolni alig tudó könyvnyomtatóra nézve a legkönnyebb.

E lemezfajtát fölतालálójáról, Mäser lipcsei nyomdatulajdonosról — a ki melleleg a Technicum für Buchdrucker elnevezésű magán szakiskolának és a Typographische Jahrbücher című szaklapnak is a tulajdonosa — nevezték el. A lemez anyaga külföldben durva lemezpapirosokra sajtolt krétából áll.

Előállításán már vagy 20 esztendővel ezelőtt is törte a fejét a fölतालáló, de pozitív eredményre csak néhány esztendeje jutott. Eleinte olyan lapokat készített, a melyek közönséges vastagságú papirosból s erre sajtolt mintegy milliméternyi vastag krétarétegből állottak. E lapokat aztán egyengető-lapokul és alapnyomtató-lemezekül akarta fölhasználni. Egyengető-lapul való használatkor a nyomótégelyre ragasztotta, s levonatot készítve rája, a legerősebb nyomást igénylő helyeket azon módon békében hagyta, a gyöngébb nyomást igénylő helyekről pedig levakart annyit, a mennyit kellett. Ha alapnyomtató-lemezül használta a krétás lapját, előbb több lap kartonpapirosra ragasztotta azt, majd pedig fára enyvezte az egészet. Krétás lapjának az lett volna az előnye, a mi a mostani Mäser-lemeznek, az tudniillik, hogy mintázatok lehet belevésni, a mi a közönséges kartonlapokból álló lemeznél bajos.

Az egyengetés egyszerűsítésével való kísérletezéseit Mäser később egészen abbahagyta, s pusztán csak arra törekedett, hogy krétás lapjai alapnyomatató-lemezképpen mentől használhatóbbak legyenek. A krétaréteget fölvevő papiroslapot lassankint lemez-papirossá vastagította, az anyagot megjavította s a firnász oldó hatása ellen való megvédésére különleges szerezket talált ki. Kísérleteit úgy látszik még most is folytatja, mert még csak nemrégiben is változott lemezének a vastagsága. Két esztendővel ezelőtt árusított lemezei ugyanis jóval vastagabbak, mint a mostaniak.

A Mäser-lemezzel való munkálkodáshoz okvetlenül szükségesek:

1. karczoló-tű, a melyet azonban végső szükségben valami nem túlságosan hegyes árral is helyettesíthetünk; karczoló-tű van gömbölyű hegyű, három-, négy-, meg ötszögletes is, kezdőnek ezek közül a gömbölyű hegyű, haladottabbaknak a háromszögletes a legalkalmasabb;

2. két kicsiny elvágott nyelű lapos véső; az egyik véső élének szélessége lehet $2\frac{1}{2}$ —3 milliméter, a másiké 6—8 milliméter;

3. egy üvegecske úgynevezett védőviz és ugyancsak egy üvegecske védőmassza.

A karczoló-tű arra való, hogy vele a rajz vonalait előkarczoljuk; a vésők pedig a lemez fölösleges részeinek eltávolítására szükségesek.

A védőviz meg a védőmassza a lemezt a festékben foglalt firnász oldó hatása ellenében oltalmazza meg. E szerek használata tekintetében a mi budapesti mesterszedőink gyakorlata lényegesen eltér a Mäser használati utasításában foglalt leírástól, erre a dologra azonban csak később térünk át.

A ki gyakorta csinál Mäser-lemezes alapnyomatot, jól teszi, ha több különböző hegyű karczoló-tűn meg vésőn kívül az elmosódó s egyéb tónusok előállítására úgynevezett fonalas vésőt vagy rulettát, s a hibák kijavítására korrigáló-festéket is vásárol. A ki szigorúan Mäser utasítása szerint akar eljárni, annak még a lemez szélét védő különleges pasztát is kell beszereznie.

A Mäser-lemezek véséséhez szükséges anyagok és eszközök ára budapesti szaküzleteink egyikének árjegyzéke szerint a következők:

Sima Mäser-lemez, 23/34 cm. nagy, darabonként	Kor.	70
" " " 34/46 " " "	1:30	
" " " 46/68 " " "	2—	
Mintázott " 23/34 " " "	2—	
Egy üveg védő-massza	1:40	
" " " viz	—80	
" " " korrigáló-festék	—40	
Karczoló-tűk, darabja	—50	
Lapos vésők darabja nyelestül	1:10	
Fonalas " " "	1:60	
Ruletták darabja	6:25	

A mint látható: a lemezzvésre való berendezkedés viszonylag elég olcsó. Egy kis óvatossággal és kellő gyakorlattal elkerülhetjük, hogy sok lemezdarabka menjen veszendőbe; de már a védő-szerekkel való túlságos takarékoskodás nem tanácsos. Egy üveg védő-víz s massa átlagosan mintegy 8—10 quart-nagyságú lapra elegendő.

A mi a lemezek eltartását illeti, közepes hőfokú száraz helyiségben tanácsos azokat elhelyeznünk, még pedig úgy, hogy papiros közé teszszük. Alul-felül jó, ha deszka között vannak a papirossal már letakart lemezek.

A fára ragasztás jóféle enyvvel történik. Ennek az enyvnek tökéletesen tisztának kell lennie; csomóknak nem szabad mutatkozniuk benne. Ha a lemezt a fára ráenyveztük, papirossal beborítjuk, alul-fölül sima lemezpapirost vagy deszkát teszünk, s az egészet így valami másoló-sajtóba vagy könyvkötő-présbe téve, éjszakán át megszáritjuk. A tökéletes száradáshoz 10—12 óra elég.

Nem okvetlenül szükséges azonban, hogy éppen fára ragaszszuk a lemezt. Egyik kiváló budapesti mesterszedőnk fa hiányában lemezpapirosból vágott lapokat ragasztgat össze, még pedig annyit, hogy az összeragasztott lapok vastagsága elérje a más-különbben használni szokott fatönk vastagságát. A lemezt aztán erre ragasztja. Eljárása egyszerű és jó: a lemezpapirosból készült tönk éppen olyan jó szolgálatot tesz, mint a fából való. A nedvességtől azonban óvnunk kell, éppen úgy, mint ezt.

A „Syndetikon“ nevű szélteben árusított ragasztószerral ólomra is ráragaszthatjuk a Mäser-lemezt. Az ólomlemeznek azonban nem szabad tökéletesen sima felületűnek lennie. Érdes felületűvé és egy-szersmind kellő magasságúvá úgy tehetjük, hogy öntésekor az öntőkeretbe ripacsos felületű lemezpapirost teszünk.

A fára, illetőleg ólomra ragasztásnak nem kell okvetlenül a rajznak a lemezre vitele előtt történnie. A még föl nem ragasztott lemezen könnyebben dolgozhatunk, de viszont az ilyen vékony lemez jobban ki van téve a megrepedezésnek. Ez okból akccidens-szedőink legtöbbször a rajz átmásolása előtt ragasztja föl a lemezt.

Hogy a vésés alapjául szolgáló rajzolatot miképpen juttassuk a lemezre: arra nézve a gyakorlat a legjobb tanítómester. A kezdők kedvéért azonban megpróbáljuk egy-két példával tüzetesebben megmagyarázni a dolgot.

Vegyük elő a legkönnyebb példát, azt, a mikor nyomdánk ékesítő anyaga közt van valami vonalas ornamentum, a mihez mi más színben nyomódó alapnyomatot akarunk készíteni. Ekkor a vésés munkáját is megtakaríthatjuk, még pedig a következő módon: a kézi sajtó fundamentumára néhány lap lehúzó-papirost teszünk; erre kerül krétás felé-

vel fölfelé fordítva a fölragasztatlan Mäser-lemez, majd pedig erre a képével lefelé fordított klisé. Nehány iv papirost e fölé téve, leeresztjük a sajtó-födőt, behajtjuk a fundamentumot s a fordító-rudat kihuzva, nyugodtan várunk vagy egy perczig. A klisé vonalai ezalatt erősen belevágódnak a lemezbe s így a klisének pontos negativ mását kapjuk.

Igaz ugyan, hogy az ilyen módon csinált negativ lapok a nyomás következtében néha itt-ott meg-repedeznek, de ezen lehet segíteni. Sokkal több bajt okoz a nyomtatáshoz való beigazítás nehézsége, a gyakorlat azonban erre is megtanít bennünket.

Vegyünk egy más példát, olyat, a melynél czeruzarajzot akarunk átvinni a lemezre.

Az átmásolásra szánt czeruzarajzot sima pergamyn- vagy másolópapirosra, lehetőleg puha fekete czeruzával kell rajzolni. Átmásoláskor a lemezre borítjuk (ha a lemez nagy: egyik szélén oda is ragasztjuk), s hátulsó felét valami simitócsonttal addig dörzsöljük, a míg a lemezen a rajznak pontos lenyomatát nem látjuk.

Szedésnek, klisének stb. átnyomása úgy történik, hogy arról először is középvastagságú papirosra tiszta, éles képű levonatot készítünk. E levonatot képével ráterítjük a megfelelő nagyságú lemezre s mind a kettőt a kézi sajtó fundamentumára tesszük. (A lemez legyen alul.) Jó még egy iv papirost tenni fölébük, aztán akkora fa- vagy ólomtönk kerül rájuk, a mekkorával az egészet be lehet födni. Erre ismét néhány iv papirost, vagy valami kartonlapot avagy nemezt terítünk, úgy hogy az egész egy kissé magasabb legyen a rendes betűmagasságnál. A tégely alá hajtva, néhány másodpercznyi nyomás kell ezután ahhoz, hogy a pontos átnyomatot megkapjuk.

Az átnyomásnak van különben még több módja is. Különösen kisebb daraboknál legegyszerűbben úgy járunk el, hogy a levonatot a czeruzarajz módjára átmásoljuk.

Ha az átmásolás megtörtént, illetőleg az átnyomat megszáradt, áttérhetünk a karcolás munkájára. A karcoló-tűvel gondosan körülkarcoljuk a rajz körvonalait. Ha egyenes vonalakról van szó: ez a vonalzó segédelmével történik. A körök karcolását tű helyett szorosan álló körzővel kell végezni.

Már karcolásakor is tanácsos a tűt egy kissé a rajz felé dülően vezetni, hogy a vonalak lejtősen emelkedjenek ki a lemezből s így szélesebb talapzatuk is legyen. Ez által azt érjük el, hogy nyomtatáskor a festékező hengerek nem szakíthatják ki oly könnyen az egyes darabokat.

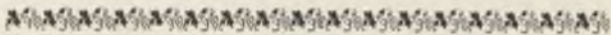
Karcolás után a vésőkkel eltávolítjuk a lemez fölösleges részeit. A véső élet balkezünk hüvelykujjának körmével beleigazítjuk a karcolás vajatába, s a vésőgombot jobb kezünkkel megnyomjuk. Így a fölösleges rész később könnyen leválasztható a talapzatáról.

A vésőt mindig egyenes oldalával a rajz vonala felé kell tartanunk.

A vésővel ezután megtisztítjuk a lemezből kiemelkedő vonalakat. Ferdére köszörült lapját ferdén a vonalak felé tartva, gyöngéden lesimitjuk ezek itt-ott csipkézett szélét.

Novák László.

(Folyt. köv.)

EX-LIBRIS-KIÁLLÍTÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MUZEUMBAN.

Fáradhatatlan grafikai szakírónk, Czako Elemér főkönyvtáros buzgalmának köszönhetjük azt a pompás ex-libris-kiállítást, a mely e hónap elején nyílt meg az iparművészeti múzeum pinczehelyiségében. Tanulságos ez a tárlat mindenkire nézve, de különösen a könyvnyomtató vét a mestersége ideális céljai ellen, ha meg nem nézi.

Hogy mi az az „ex-libris” s micsoda jelentősége van: arra nézve legjobb, ha tudós főkönyvtárosunk szavait hallgatjuk meg:

Ha az igazi könyvedvelő polczáról leemelünk egy könyvet, azon legalább három ember névjegyzésével találkozunk, a kik mindhármán művésziessen igyekeznek kifejezni kilétüket. Az író szép címlapon mutatja be magát, a nyomdász a maga jelvényével disziti a címlapot és jön végül a tulajdonos, a ki egy képecske beragasztásával fejezi ki tulajdonjogát.

Ez a képecske az ex-libris.

„Ex libris” szó szerint annyit jelent, hogy „könyveiből”. E latin szavak általános polgárjogot nyertek a fogalom kifejezésére. A németek ugyan „Buchzeichen, Bibliothekzeichen, Bucheigenerzeichen”-nek is nevezik, angolul „book-plate”, francziául pedig „marque de possession”-nak is hívják, de inkább csak könnyebb megérthetés végett. A magyar kifejezés, illetőleg a latinnak megfelelő fogalom jelzése nyelvünkön, nincs még szigorúan megállapítva. Balagi Aladár könyvgyűjtő-czímert ajánl. Mások a könyvjelző, könyvtár-jegy és a könyvgyűjtő-jelvény közt ingadoznak. A szó utoljára is mellékes, fontos csak az, hogy az ex-libris fogalma megértessék, mert úgy fogjuk annak művelődés- és művészet-történeti jelentőségét is értékelni.

Az ex-libris célja, hogy a tulajdonjogot jelezze s a mellett diszitsen is. S ebből a szempontból tekintve tartozik tulajdonképen az iparművészet körébe. Nagyon közlelő érinti a sokszorosító művészeteket. Mert a könyvtábla bélésére ragasztott lapocskán nemcsak névjelzés látható, hanem legtöbbször czimer, embléma, szimbolum stb., szóval olyan kompozíció, a mely alkalmul szolgálhat grafikus művészeti alkotás létrehozására.

Eredetileg a könyvgyűjtő nevét kézírással jelezte a könyvön, vagy mint a Korvin-kodexeknél látjuk, czimerét festette bele. Más módon is kifejezték még tulajdonjogukat; így a könyvtáblán (super ex-libris), kapcsokkal, bélyegzővel stb. Mindezek nem tulajdonképeni ex-librisek, csak előzményei és testvérei annak.

Az igazi ex-librisek a könyvnyomtatással egyidejűleg lépnek fel. Már az első nyomtatott könyvek megjelenésével szokás volt részint a tolvajok ellen, részint hiúságból a táblára ragasztani kis czédulán azt, hogy kinek tulajdona a könyv. Gazdagabb emberek és könyvtárak megengedhették maguknak azt a fényűzést, hogy a réz- vagy fametsző mesterrel szép képcskevel keretezett vignettát csináltattak könyveik számára, a melyet aztán minden egyes példányba maguk ragasztottak be. Tehát ezek különálló czédulácskával voltak többé-kevésbé nagyobb gonddal készítve.

Az ex-libris jelentősége egyrészt tehát abban áll, hogy az elveszéstől óvja a könyvet; másrészt abból a szempontból is fontos, hogy egy-egy könyvtár anyagát szétszóródás után is összeállíthatóvá teszi; végül pedig fokozza a könyvgyűjtő önértékét, a ki oly módon jelöli meg ezáltal a tulajdonába kerülő könyveket, hogy azok mindenike az ő személyének emlékét lesz hivatva fentartani.

Az ex-libris így nagy adag személyi motívumot tartalmaz. Elárulja a könyvbarát származását (címeres ex-librisek), izlését, sőt nem egyszer bepillantást enged lelkébe is. Epigrammszerű rövidséggel megalkotott képcske illusztrálja rendesen, hogy a gyűjtő minő alapgonddal szerzi be könyveit és szellemi élete milyen irányban mozog. Nem ritkán kedves jelmondatát is feltünteti az ex-libris.

A legrégebb sokszorosított ex-libris a XV. század végéről való, innét kezdve külföldön mindinkább divatosá válik használata. Hazánkban azonban csak a XVI. század derekától kezdve lép fel, ez időtől azonban csaknem megszakítás nélküli láncolatát fűzhetjük össze egész napjainkig. E kiállításon az eddig ismeretes magyar ex-libris anyag csaknem teljes sorozatban be van mutatva. Sorban ismerkedhetünk meg itt a főpapok, mágnások, városok, káptalanok és tudósok könyvgyűjtő jelvényeivel egész a mai napok magyar könyvbarátjaiig, a kik talán könyvgyűjtő-czimereik létrehozásánál több művészi segítséget vesznek igénybe, de semmi esetre sem viseltetnek komolyabb szeretettel a könyvek iránt, mint a régiek.

A régi magyar ex-librisek elkallódott szellemi kincstárak emlékeit tartják fent számunkra, a melyek ha a szélrőzsa irányában szétszóródtak is idők múltán, mindenkor figyelmeztetnek bennünket, hogy a magyar kultúra alapköveit ott rakták le, azok, a kik tudományos szeretetből könyveket gyűjtöttek. Az egy

darab a magyar művelődéstörténetből, a mit nekünk a régebbi ex-librisek bemutatnak.

* * *

A Czakó Elemér rendezte kiállításon 47 kiállító 763 darabbal vett részt. Ebből 300 régi, 150 modern magyar; a többi pedig külföldi. A modern magyar ex-librisek sorában megvan azoknak a könyvgyűjtő-czimereknek jelentékeny része, a melyeket magyar művészek belföldi gyűjtők számára készítettek. A külföldi ex-librisek csak szemelvény számba vehetők az e fajta munkák legjavából, oly mesterektől, kik mintegy zászlóvivői a külföldi ex-libris-művészetnek. A világ valamennyi ex-librisét összegyűjteni fizikai lehetetlenség is volna, mert azok száma ma már tömérdek; mint a muzeum igazgatója Radisics Jenő írja: 30,000—40,000 darab egy-egy gyűjtő tulajdonában nem is ritkaság.

A hazai legrégebb ex-libris a XVI. századból való; a pozsonyi Teilnkes János könyveiben látható. Kor tekintetében ez után következik a bártfai plébánia könyvtárának ex-librise, szintén a XVI. századból. Mind a kettő fametszet. Az utóbbit Gutgesell Dávid bártfai könyvnyomtató nyomtatta.

Az ezután következő ex-librisek többnyire rézmetszetűek. Csak elvétve találunk köztük néhány könyvnyomdai vagy litográfiai úton készült czimert. Különösen figyelemre méltó a Zamay Józseftől tervezett s Zenger Ágosttól 1799-ben rézbe metszett nagy naptár, a mely nem kevesebb, mint 22 kánonoknak könyvgyűjtő-czimerével van díszítve.

Míg a régi ex-librisek majdnem mindegyike az illető könyvtulajdonos czimerét ábrázolja, a modern könyvtárjegyek már többnyire emblemás, szimboliztikus s hasonló rajzok, s készítők között nevesebb művészeket is találunk. A magyarok közül például képviselve vannak Faragó, Linek, Fölk Ernő, Cserna Rezső, Lakatos Artur, Mosonyi-Pfeiffer Hellmann, Horti Pál, Nagy Sándor, Helbing Ferencz stb., a rézmetszés tanára Doby Jenő, meg a híres fametsző Morelli Gusztáv. A művészi gondolatok egész tárházát láthatjuk révükön az iparművészeti muzeumban.

A sok művészi ex-libris között szerényen húzódik meg most elhalt öreg barátunk Firtinger Károly könyvtárjegye¹ is: hatalmas tölgyfa tollrajzban, sudarán „FK“, lombozata közt „1400—1900“ fölirással, fölötté pedig dicsfény közepette Gutenberg apánk nevével.

„A külföldön — mondja Czakó Elemér — az ex-libris ügye az utolsó évtizedben óriási mértékben föllendült. Mert nemcsak hogy kiváló művészek siettek ecsetükkel s rajztollukkal segítségére, hanem

¹ A katalógus Firtinger ex-librisére vonatkozó passzusa kissé hibás; ugyanis Körünk állította azt ki, nem pedig az a nyomdai czég, a mely ott említve van.

szervezett társaságok is alakultak az ex-librisek barátaiból. A londoni „English Ex-libris-Society”, s a párisi ex-libris-társaság folyóiratot is adnak ki. Amerikaiaknak, németeknek szintén van ilyenmű társulatuk; az utóbbiak „Ex-libris-Zeitschrift” nevű lapot tartanak fenn.

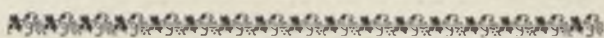
Ilyenformán széles alapon folytatódik külföldön az, a mit Dürer, Burgkmair, Holbein, Lucas Cranach, Jost Amman, Bartolozzi, Boucher, Chodowiecki stb. már a múltban gyakoroltak.

A kiállítás e részében csaknem minden nevesebb modern művésztől látunk ex-libriseket. Főképen ki-domborodik a két vezető irány: a németeké, a kik Dürer és iskolájának fametszetszerű modorát tüntetik föl, s az angoloké, a kik egészen modern fölfogással oldják meg a mai ex-libris feladatait.

A külföldi művészek közül a Dürer-utánzó Joseph Sattler van legtöbb ex-librissel képviselve a tárlaton. Ő most e tekintetben a legdivatosabb művész. Kivüle Paul Bürck, Lina Burger, Bernhard Pankok, Otto Hupp, Otto Eckmann, Emil Orlik, F. Stassen, Hans Thoma, Melchior Lechter, E. M. Lilien neveivel is találkozunk a németek közül. A francziákat Legros és Jules Chéret, a belgákat és hollandusokat Ferd. Khnopff és Theo. Neuhuys, az angolokat és amerikaiakat pedig Walter Crane, Ch. Ricketts, J. W. Simpson, R. Anning Bell, Gordon Craig, Th. Spicer-Simpson, E. Bengouth Rickets és Gleeson White képviselik a legjobban. Van a kiállításon egy rézmetszet Alma Tademától is.

A kiállítás Grasset-betűkkel szedett 120-oldalas csinos katalógusát is Czako Elemér csinálta. Rövidke cikkeiben — a melyeknek főbb részleteit itt is reprodukáltuk — elmondja mindazt, a mit művelt embernek az ex-librisről okvetlenül tudnia kell. Közben itt-ott hasonmásokat is sző bele, természetesen olyan ex-librisekét, a melyek kiválóak a maguk nemében. Pompás ízlése, nagy tudása itt is megnyilatkozik.

Ajánljuk a tárlat megtekintését minden olvasónknak.

ÚJ SZEKRÉNY-MINTA.

A hosszas gyakorlatban egyre jobban és jobban látjuk, hogy munkánk végzésénél hol merülnek még fel nehézségek, a melyeken segitenünk, illetve javítanunk kell, hiszen ma már mindent javítanak és újítanak, hogy mentől könnyebben végezhessük munkánkat.

Igy az egykori fa-kézisajtót a rotációs gép helyettesíti, a melylyel rengeteg munkát végeznek rövid idő alatt; a laptikát (váci komfortáblit, két-kerekű kocsit) négykerekű gummis hintó, gyorsvonat és legutóbb az automobil váltja fel s nem-

sokára az egykori gyalog-póstást a repülő-gépek fogják helyettesíteni.

Igy jövünk lassan rá, hogy miképpen jobb és előnyösebb bármi is.

Például ki ne tudná közölni azt, hogy az eddig oly kis helyen meghúzódozó *k* és *s* betűink mily sok kellemetlenséget és kárt okoztak nekünk, csak azért, mert nem látta be azt egyik-másik, hogy az úgy — nem jó.

Igaz ugyan, hogy a *k* és *s* betűknek két rekeszük is van, de szaktársaim nagy része az egyiket depónak használja, vagyis abba teszi a négyzetpontot, de csak azért, mivel a két *k* és *s* rekesz nincs egyben.

De mivel nemcsak e két betűnek rekesznagysága bizonyult kicsinynek, jónak láttam, hogy a vele együtt szűk helyen meghúzódozó többi betűk rekesznagyságát is meg bővítssem.

Nagy ritkán fordul például elő az, hogy szedés közben az *á*, *é*, *g* vagy *y*, *z* betűk elegendők lennének egy teliosztott szekrényhez; úgyszintén a német szedésnél a *h*, *w*, *ä* és *c* betűk. A harmadból is több kell, valamint a négyzet és a quadrát helye is szűk s a hogy ezek nagyságai bővülnek, a többi betűk rekeszei szintúgy megkövetelik. Ilyenkor a szedőnek le, vagy kinek hol a depója, oda kell mennie s a szükséges betűt kérnie, hogy a még félig megosztott szekrényéből szedhessen.

De nem minden szedő teszi ezt, mivel a mostani rendszerű szekrények alkalmat nyújtanak arra, hogy egy kis depót rendezhessen be magának.

Hisz egyrészt nem is csoda, mert igen sok üzletben a depó oly helyen van a czélszerűtlen, vagy helyszüke miatt másképp nem lehetséges beosztás miatt, hogy emeleteket kell egyes betű miatt megmászni; így kerül aztán a fölösleges betű a szekrény betűnélküli rekeszébe, nagy hátrányára úgy az üzletnek, mint önönmagunknak.

Hány esetben fordul elő, hogy a szedő egyes kifogyott betűért lemegy a depóba, ott nincs, s a szedő nem képes munkáját kellő gyorsasággal végezni, míg másoknak szekrényében valamely betűnélküli rekeszben ugyanez a betű garmadával hever. De 40—50 szekrényt ki fog átvizsgálni 150 szedő között s minden szekrény vagy 18 betűnélküli rekeszt? Igy történik aztán meg az az eset is, hogy azt a betűt, a mely egyeseknél fölös számban hever a betűnélküli rekeszekben, újra öntetik az üzlet kárára.

Ezért gondoltam arra, hogy oly szekrény-mintát fogok összeállítani, a mely úgy az üzletnek, valamint a rendhez szokott szaktársaimnak is javára válik.

A fősúlyt különösen arra helyeztem, hogy ott fölösleges rekesz ne legyen, hanem inkább a mostani szűk állapotban lévőket ezek kihagyásával meg-

forduljunk. A Könyvnyomdászok Szakkörének ez évi közgyűlésén hangzott fel és mint egy közös óhaj nyilatkozott meg, hogy Firtinger Károlynak, a magyar könyvnyomtatás története kiváló művelőjének, nyomdásztársadalmunk nagyérdemű férfiának, ki történetírói munkálkodásán kívül is mindenkor a közönség, az általánosság érdekében küzdött volt, **emeljünk méltó siremléket!**

Egyike volt ő azoknak, kik fáradhatatlan buzgalommal és kitartással ama férfias elveket vallják, melyekkel első sorban munkástársaiknak javát akarják előmozdítani.

Kitűnő történetírói munkásságával, melylyel szakirodalmunkat számos megbecsülhetetlen munkával gazdagította, nemcsak hazánkban, de a külföldön is oly hirnevet és elismerést szerzett magának, hogy mint magyar nyomdászra mindnyájan büszkén emlékezhetünk vissza rája, s működését mindenkoron példaképpen állíthatjuk a jövő nyomdászgenerációk elébe.

Sok hasznosat olvashattunk az ő tollából szaklapjainkban, melyeknek mindenkor következetes és helyes tanácsadója volt, s miknek értékét fokozza különösen az, hogy úgyszólván szabad idejében, mikor más emberfia szórakozást keres, kutatott oly fényes eredménnyel, hogy méltán kiérdemelte a tudós világ elismerését és az egész magyar nyomdászság háláját!

Emeljünk tehát közös adakozással méltó síremléket Firtinger Károlynak, örökítsük meg áldott emléket mindannyian nyomdászok, mert mindnyájunkért dolgozott ő.

Kötelességünk ez, mert ez az emlék jelképe lesz a szakunkért hevülő igaz szeretetnek és a megdicsőült érdemeit méltányolva, a jövő nemzedékét is lelkesülni és dolgozni hívja fel, melyek egyedüli biztos forrásai a tudásnak, a haladásnak!

Abban a meggyőződésben, hogy egy oly kiváló megdicsőült férfiú iránt érzett kegyelet jelének megvalósítása mindnyájunk óhaja, tisztelettel kérjük a t. Szaktársakat, hogy Firtinger Károly emlékét megörökítendő sírkő költségeihez hozzájárulni szíveskedjenek.

Budapest, 1903. május havában.

A Könyvnyomdászok Szakkörének választmánya.

* * *

A Könyvnyomdászok Szakköre a gyűjtést 50 koronával kezdte meg.

A gyűjtött összeget a gyűjtőivel együtt legkésőbb 1903. szeptember 30-áig Bozsik István úrnak, a Könyvnyomdászok Szakköre pénztárosának (Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 30.) kérjük beküldeni. Az adakozók névsorát időről-időre lapunkban közzé tesszük.

VEGYESEK.

Mellékletünk. Mostani mellékletünket *Márkus Samu* budapesti nyomdatulajdonos úr szívességének köszönhetjük. A csinos tipográfiai termék jó példája a modern kereskedelmi nyomtatványoknak: egyszerűsége mellett is tetszetős s ennek révén nem kerül a silányabb nyomtatványok temetőhelyére, a papiroskosárba, hanem a legtöbb ember félreteszi. A domború-nyomásos reklámlapok pedig különösen divatosak manapság. A hozzávaló matriczát meg patriczát a könyvnyomató esetleg házilag is elkészítheti; de ha vésnőkkel csináltatják is: a kiadási többlet bőségesen megtérül azon a révén, hogy — mint már említettük — a nyomtatványt a legtöbb ember megőrzi. A nyomtatás maga Victoria- vagy Phönix-sajtón történhetik. A mi a domború részletek és az alap színezését illeti, a könyvnyomtatónak mindig ügyelnie kell arra, hogy az alap színűl valami úgynevezett bemélyedő (szürke, kék, ibolya stb.) szint, a domborulatok színűl pedig valamely úgynevezett kiemelkedő (fehér, sárga, narancs, vörös stb.) szint válaszson. Ha fordítva teszi ezt: a színsajátóságok hatásaképpen a domborodás látszata elenyészik. Mellékletünkön a színezést e tekintetben helyesen állapították meg s a nyomtatvány különben is becsületére válik nyomtatójának. A síknyomásos szövegrész betűi Schelter & Gieseckétől valók, a ki azt „római betűknek“ (Romanisch) nevezi.

Egyengető - eljárás. A nálunk még kizárólagosan használatos kivágódó-egyengetést helyettesítő eljárások száma rohamosan szaporodik. Mult havi füzetünkben emlékeztünk meg a stuttgarti Eugen Haikh fotomechanikai egyengető-eljárásáról, s most ismét újabb hasonló szabadalomról tehetünk említést. Edward Bierstadt és Theodore Brockbank de Vinne a neve annak a két new-yorki embernek, a kik a következő sorokban ismertetett eljárást most szélteben szabadalmaztatják. A találmány azonban éppenséggel nem új, mi legalább a British Printer 1899-iki évfolyamában már tüzetes leírását olvastuk. Abból áll, hogy a fotomechanikai úton készített olyanféle krómzselatin-egyengetőlapokról, a minőket a prágai Husnik tanár is csinál 1893 óta: gipszlenyomatot vesznek, s ebbe aztán guttaperkát vagy más hasonló anyagot sajtolnak. Az utóbbi szolgál aztán egyengetőlapképpen. A krómzselatinlapokat, s így Husnik lapjait is, azért bajos közvetlenül használni az egyengetéshez, mert a nedvesség s a hőmérséklet változásai irányában nagyon érzékenyek. A guttaperkára azonban ezeknek csöpp hatásuk sincs.

Nemzetközi modern metszetkiállítás nyílt meg az Akadémia palotájában. Az 1897 óta rendszeresített e nemű kiállítások közt ez a tizedik. Az 1901 december havában rendezett utolsó kiállítás óta a szokottnál hosszabb szünetet tartottak, a mi a metszetgyűjteménynek a Szépművészeti Muzeummal kapcsolatos újjazendézési munkálataiban leli magyarázatát. Az előző kiállítás színes metszeteket mutatott be; a jelenlegi — ezt kiegészítendő — egyaránt tartalmaz színes és fehér-fekete lapokat. A képtár tudós igazgató-öre, Térey Gábor dr. különös tekintettel volt most azokra a mesterekre, kik a mult tárlaton hiányoztak, vagy elegendőképpen képviselve nem voltak. A külföldi országok közül Angolország és Amerika ezúttal hiányoznak, a mennyiben a képtár elsőrendű angol és amerikai modern grafikai gyűjteményét külön kiállítás keretében fogják majd bemutatni. Ellenben örvendetes jelenség, hogy mig a mult tárlaton a magyar grafika számbavehetően nem szerepelt, most már bátran megállja helyét a külföld versenyében és gyors és komoly haladásról tanuskodik. — A magyar grafikus művészek

közül Chabada Béla, Déri Kálmán, Faragó József, Krieger Béla, Landsinger Zsigmond, Rauscher Lajos és a megboldogult Tahi Antal fekete-fehér rézkarcokat állítottak ki. Michalek Lajostól öt darab színes rézkarcot láttunk, ezek egyike-másika elég szecsesszős színezésű. Olgyai Viktor, Helbing Ferencz remek színes könyvmatokat mutattak be; az utóbbinak művei dekoratív hatásuk révén bennünket különösen érdekelnek. Szép színes könyvmatokat láttunk még Kalmár Elzától és Paczka Ferencztől. Zichy István gróf is a litográfiával próbálkozott meg, de kiállított munkái jóval alatta maradtak a közepeseknek. Egyszínes könyvmatokat dolgában igen szépet produkáltak Gyenis Ferencz és Kacziány Ödön. Algráfiai nyomokat Paczka Kornélia, aquatinta rézmetszeteket pedig Rauscher Lajos állított ki.

„Globus“ műintézet és kiadó-vállalat részvénytársaság. Ez lett a címe a Beer E. és Társa budapesti műintézetéből kivált litográfiai részvénytársaságnak. A részvénytársaság alakuló közgyűlése április 11-én volt. Alaptőkéje 350.000 korona, mely 1750 darab egyenkint 200 korona névértékű részvényre oszlik. Az alakuló közgyűlésen igazgatósági tagokká Reinitz Zsigmondot, Fuchs Dávidot, Deutsch Artur dr.-t, Beer Emánuel és Beer Vilmost választották meg. A vállalat tárgya: a Beer E. és társa cég nyomdai vállalatához tartozó és ennek külön osztályát képező könyomdai üzemet, az ehhez tartozó gépeket és egyéb berendezési tárgyakat, úgyszintén a köveket és kőrajzokat átvenni, a könyomdai ipart és mellékágait, valamint a kiadói üzletet folytatni és e szakba vágó új vállalatokat a magyar korona országai területén, esetleg külföldön is létesíteni.

A vidéki nyomdatulajdonosok országos gyűlést tartottak e hó 25-én Budapesten, az „Otthon“ kör helyiségében. A végett jöttek össze, hogy panaszaitak szóvá tegyék, s a tisztességtelen verseny ellen küzdjenek. A gyűlésre mintegy 200 vidéki nyomdatulajdonos jelentkezett. — A vidéki nyomdatulajdonosok országos szövetségének alapszabályait, bár némi módosítással, már a kereskedelmi miniszter is jóváhagyta.

Az osztrák-magyar vámtarifa-javaslatnak van egy pontja, a mely rendkívül fontos a monarchia-béli könyv-iparra nézve. E szerint ugyanis a fűzött könyveknek és egyéb irodalmi termékeknek a külföldről való behozatala teljesen szabad, de ha a könyv kötve van: tekintélyes — a könyv értékének mintegy harmadát kitevő — vámot kell fizetni érte. A javaslat e pontjának az a célja, hogy a pangó könyvkötő-iparon segítsenek. Ránk magyarokra nézve ez a dolog csak előnyös, de annál jobban támadják az osztrákok, mert retorziótól félnek különösen Németország részéről.

Kner Izidor gyomai nyomdatulajdonost, a könyvnyomtatás terén elért szép sikereiért, az Országos Iparegyesület ezüst éremmel tüntette ki. Az érmet e hó 21-én ünnepiesen adták át neki az egyesület helyiségében.

A Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíj-egyletének ünnepe, melyet tízéves fennállása alkalmából a múlt hó 26-án tartottak meg, impozáns volt. A vacszo-utcai új városháza díszterme zsufolásig megtelt. Pákai Kölbér Alajos tiszteletbeli elnök megnyitó beszéde, valamint Katits Antal elnök felolvasása az egylet keletkezéséről zajos tetszést arattak. Hirsch Ödön dr. tiszteletbeli főügyész alkalmi szabad előadása közben hullott le a lepel az összes fiókok által ajándékozott olajfestményekről: pákai Kölbér Alajos és Katits Antal majdnem életnagyságú képéről. Ezután Wallfisch Károly az aradi fiók ajándékát, egy diszes ezüstmivű serleget tokban, nyújtotta át, azzal a kívánsággal, hogy a serleg évről-évre

mindig más-más fiók elnökének jusson kezébe megemlékezés és buzdítás céljából. A serlegen az alapítási év, a mostani vagyon, a tagok létszáma, a választmány névsora stb. mind rajta vannak. Végül tiszteletbeli elnök zárószavai fejezték be szűnni nem akaró éljenzések közt a díszgyűlést. — Délután a küldöttek tartottak gyűlést. A hozott határozatok közül megemlítjük a választmány kibővítését és három évre való megválasztását, valamint a gyűlés teljes felhatalmazását egy egyesületi ház építésére. Este banket fejezte be a szép napot, melyért a a hosszú éveken lankadatlanul fáradozott vezetőség teljes elismerést és maradandó emléket aratott.

A tanfolyam volt hallgatóit értesítjük, hogy a náluk levő s a Kör tulajdonát képező karczoló-tűket, vésőket s lemezeket vasárnaponként délelőtt juttathatják a körhelyiségben inspekciózó gazdák kezeihez.

Az Első magyar betűöntő részvénytársaság hasznos betűujdonságokat bocsátott megint piacra. Petittől kettős mittelig hat fokban véssett Regulus betűje dekoratív hatású modern betűfajta, s kitűnően használható merkantil nyomatványokhoz. A cég közismert Romana Antiqua betűfajának félkövér és kurziv változataihoz kiegészítő fokozatok is készültek, még pedig a félkövérhez terczia, textus, kétmittelés és kánon, a kurzivhoz terczia, textus és kétmittelés nagyságban.

A pécsi irodalmi és könyvnyomdai részvénytársaság műintézetéből egy hatalmas kötetet vettünk „Szigetvár története“ címmel. Nagyon természetes, hogy mi e helyen a munka grafikai kiállításával foglalkozunk és ebben a pontban aztán egészen röviden fejezhetjük ki véleményünket: a könyv kiállítása részleteiben és egészben véve is mintaszerű és becsületére válnék bármely elsőrangú fővárosi nyomdának is. Az egyszerű, de nagyon izléses boríték, a szépen megszedett belső czimlap, a szöveg helyes beosztása, az egyenletes, jó nyomás, különösen az illusztrációknak kitűnő nyomása: mind-mind dicsérik a kiállított nyomda jó érzékét és kiváló munkaképességét. Igazán örövendünk kell — látva e hatalmas munkát — vidéki nyomdaiparunk nagy föllendülésének, melynek egyik hatalmas lendítője a Pécsi irodalmi és könyvnyomdai részvénytársaság is.

Május 1-je. Az idén a szokásos felvonuló körmenet és alkalmi gyűlések megtartásától egy szép mozzanattal különbözött május 1-jének megünneplése. Ugyanis a szervező bizottság elhatározta, hogy zászlót csináltat s ezt május 1-én, ünnepélyes gyűlés keretében bontja ki. Ez délelőtt történt meg, melyre a szaktársak jó nagy tömege jött el. Délután pedig úgy a felvonulásban, mint a Hermína-kerti összejövetelen szintén igen sokan vettek részt. A zászlót, mely szépen festett és feltűnést keltett, a menet élén vitték s rajta a következő felirat van: „A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szabad szervezkedése.“ Május 2-ára egy napilap sem jelent meg, úgyszintén a május 1-jei estilapok sem.

A Nemzeti Szalon grafikai díjai. A magyar országos képzőművészeti tanács Forster Gyula miniszteri tanácsos elnökle alatt ülést tartott a Nemzeti Szalon helyiségében, melyen részt vettek: Berzeviczy Albert v. b. titkos tanácsos, Harkányi Frigyes báró, Kammerer Ernő, a Szépművészeti Múzeum igazgatója, Beöthy Zsolt, Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója és Wartha Vincze műegyetemi tanár miniszteri tanácsosok, Kadocsa Lippich Elek miniszteri osztálytanácsos, a szépművészeti osztály vezetője, Elischer Gyula egyetemi tanár, Térey Gábor, az Országos Képtár igazgatója, Benczúr Gyula, Lotz Károly, Zemplény Tivadar, Baditz Ottó, Bihary Sándor festőművészek

és Huszka Jenő miniszteri titkár, a tanács jegyzője. Az ülésen ítelték oda Wlassics Gyula dr. közoktatási miniszter nevében a Nemzeti Szalon rajz- és aquarellkiállítás alkalmából kitűzött állami díjakat. Az eredmény a következő: I. A figurális rajzra kitűzött állami díjat Glatz Oszkárnak adták ki „Este” című munkájára. II. A tájrajzra kitűzött díjat Major Jenőnek ítelték oda „Tavaszi erdő” című rajzára. III. A könyv természetéhez alkalmazkodó illusztrációra kitűzött díjat Nagy Sándor nyerte el kollekciójával, melylyel Kadocsa Lippich Elek költeményeit illusztrálta. IV. A metszetekre kitűzött díjat Rauscher Lajos műgyetemi tanár „Részlet Szélaknáról” aquatintjának adták ki. V. Az aquarellre kitűzött első díjat Edvi Illés Aladár „Tájkép” című vízfestménye, a második díjat pedig Tull Ödön „Bretagnei utcázás” című vízfestménye nyerte el.

A mohácsi Rosenthal Márk és fia nyomda-cég egy fektetett nyolczadrét-alakú gépgyári árjegyzéket küldött be hozzánk, bizonyára elbírálás céljából. Örömmel látjuk e kis füzetből is azt az igyekezetet, mely most már mind gyakrabban konstatalható a vidéki nyomdák között is, hogy szakítva az eddig követett maradisággal, igyekeznek modern színezetet adni nyomtatványaiknak. A szedés elrendezése itt is elég jó, a különböző betűk felhasználása is megfelelő, csak a nyomásban nincs élet: fakó, színtelen; no de ezen könnyű a jövőre segíteni. A boríték igen csinos és tetszetős külsőt ad a füzetnek.

Az írógép-sokszorosítás: nyomdatermék. Érdekes elvi jelentőségű határozatot hozott a minap a budapesti büntető járásbíró. Az ügyészség sajtó-osztálya ugyanis sajtórendőri kihágás miatt panaszt emelt egy írógép-társulat direktora ellen azért, mert a sokszorosító gépen lekopogott körlevelekből köteles példányt nem küldött be a kir. ügyészséghez. A tárgyaláson az igazgató azzal érvelt, hogy ő nem tudta, hogy az írógép-társulatoknak is csak úgy kell a köteles példányokat beküldeni, mint a könyvnyomdáknak. Ez a védekezés nem használt semmit: a bíró az igazgatót sajtórendőri kihágás miatt 20 korona pénzbírságra ítélte.

Landerer-síremlék. Jövő évi február hó első napján lesz ötven éve, hogy Landerer Lajos, a mai „Franklin” műintézet egykori tulajdonosa, meghalt. A kegyelet e magyar könyvnyomtatónak immár ötven év óta porladó földi maradványai fölé most díszes síremléket akar emelni. Landerer sajtója alól került ki 1848 márczius 15-én a szabadsajtó első terméke, az egész nemzetet lelkesedéssel eltöltő „Talpra magyar!”

Hamburger és Birkholz műintézete huszonöt éves fennállásának emlékére nyomtatott füzetet kaptunk kézhez. A mintaszerű kiállítású, gyönyörűen díszített s autotipiákkal is bőven illusztrált füzet szerény szavakkal az intézet történetét mondja el 1877-től kezdve, a mikor ugyanis az 25 munkással és néhány kézihajtásos géppel a Nádor-utczában megnyitott. Azóta a szerény kis nyomdából hatalmas műintézet lett, egyike hazánk legtekintélyesebbjeinek. A haladás nem volt fékevesztett, hanem folytonos, fokozatos és biztos. 1885-ben alakították át a nyomda üzemét gázerőre, előbb négy-, majd nyolczlóerőjűre. Ezután lassankint mind újabb és újabb gépeket szereztek be; fokozatosan elfoglalták a nádorutczai ház minden rendelkezésükre bocsátható részét, s mikor már ez sem volt elég: fölépítették s 1899 április havában elfoglalták a Csáky-utczai hatalmas palotát. Az intézet művészeti irányban való fejlődése is komoly, megfontolt és biztos. Nem rohan ködbe burkolt iparművészeti ideálok után, hanem megőrzi és fejleszti azt, a mi megvan. E tekintetben aztán elsőrangú. A mi ott készül, az mind lelki-

ismeretes, becsületes technikájú munka. — A műintézet tulajdonosainak nagy érdemük még az is, hogy munkásaikról szeretettel gondoskodnak. Az alkalmazottaknak saját segítő pénztáruk van, tagjai a munkás rokant- és nyugdíj-egyesületnek s ebbeli heti illetékeik egy harmadát az intézet tulajdonosai sajátjukból fedezik. A főnökök és munkások közti jó egyetértésnek további bizonyossága még az is, hogy ott soha sztrájk nem fordult elő. Mindez rokonszenves módon egészíti ki az intézet képét.

A frankenthali gyorssajtó-gyár budapesti képviselői: *Pusztafi és Társa* új üzletelhelyiségükben (V. Lipótkörút 17.) három legújabb szerkezetű gyorssajtót állítottak ki és pedig: egy 2. sz. „Regina” téglanyomósajtót, egy 5. sz. „Rhenania” akczens-gyorssajtót, egy 4. sz. „Universal” könyvnyomdai gyorssajtót, melyeknek megtekintésére felhívjuk az érdekelt könyvnyomtatói körök figyelmét.

A kassai nyomdászok május 31-én saját könyvtáruk javára nagyszabású népnünnepélyt rendeznek, mely alkalmából a rendezőség egyszerű, de csinos, izléses meghívóval hívja meg a közönséget.

A Magyar Könyvszemle legújabb füzetében sok egyéb érdekes dolog mellett közli *Páldi István* könyvnyomtatónak Wesselényi Ferencz nagyenyedi főiskolai gondnokhoz Leydenből 1647. február 28-án irt levelét. A Ferenczi Zoltántól fölfedezett érdekes levél így hangzik: „Méltóságos L. B. Fő Curator Ur! érdemem felett való nagy patronus uram. Nagyságodat levelem által alázatosan requirálni kényteleníttem, mivel már egyszer végezet el-érni kívánván, a hosszas várakozást meguntam. Azért, mivel tudom Nagyságod hozzám való kegyes indulatját, újolag favorában magamat commendálni szükségesnek ítéltm. T. S. Borosnyai Sigmund uramnak vettem vala levelét az elmúlt esztendőben, melyben ő kegyelme reménységet nyújtott vala az enyedi typographiának fel-felállításáról, és ő kegyelme conditiokat kívánván tőlem, mindeneket summamim megírtam, de miokra nézve ő kegyelmének válaszsztát leveleimre nem vehettem. Már tovább mihez reménylek és mi tévő légyek, nem tudom, mert a kolosvári officinához nem bizhatom, mivel ezen reménységemben frustálódtam, és ha az enyediben is frustálódok, tovább semmi reménységem sem leszen, hogy azt a fő és nagy célzt, melyre habitusomért választott és készített a Mgs supr. Consistorium, elérhessem, sőt mint így számkivetett hazámon kívül kénteleníttem bujdosni, ily vékony és kétséges fundamentumon valakit házából kiküldeni bizony keserű dolog! Már szinte hat esztendőket töltök Lejdában mesterségem körül nagy sollicitudoval és nyomorúsággal, és talám e leszen fructusa, hogy szülő és nevelő hazámtól el-kelletik szakadnom, mely is ha történik, bár itten jó végezet érjem, de mégis hazámért örökké fájni fog a szívem. Mindazáltal Nagyságodban még nagy reménységem vagyon, a mint hozzám való kegyes indulatját érttettem. Esedezem azért alázatosan Nagyságodnak, méltóztassék a közönséges jóért mesterségemnek hasznaiért tsekély személyemet favcalni, és igyekezetemet promovealni, hogy már egyszer kívánt végezet a hazában érhessem el, én is mindenekben életem fogytáig szolgálni igyekezem. — Ezek után az Ur Istennek kegyelmében ajánlom Nagyságodat Mgos uri házával együtt és maradok Nagyságod alázatos szolgálja Lejdában 1747 28. Februarii. Páldi István. — P. S. Most egy hágai typographusnak mettzek betűket, melyek között egynek a formáját levelemben includaltam, ne sajnálja megvizsgálni Nagyságod, a hágai praetorianusok czimerét complectalja. Leveleimet, hogy ne tétovázzanak, kéntele

nittetem Nagyságodhoz dirigálni, melyről Nagyságodat alázatosan követem.

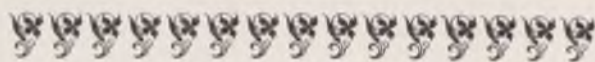
Bécsből veszszük, lapunk egy barátjától az alábbi hirt, mely szomorú vigasztalásul szolgálhatna abban az irányban, hogy nemcsak nálunk Magyarországon öl meg a közöny hasznos és áldásos intézményeket, hanem a magát mindenben előrehaladottnak tudó és valló külföldön, ebben az esetben a mi kedves bécsi sógorainknál is; ez ugyan sovány vigasztalás, de ha meggondoljuk, hogy ott fenn az állam, a kamara és magánosok vállvetett támogatása sem lendíthet egyes intézményeken, akkor reánk, magunkra hagyatott szegényekre, még sem lehet feltétlenül követ dobni. A hír maga különben a következő: „Minden bizonynyal tudomásuk van róla, hogy a bécsi „Graphische Gesellschaft“ egy állandó, mindenki által díjtalanul megtekinthető nyomtatványkiállítást tart fönn, mely célból úgy a kereskedelmi kamarától, valamint a kereskedelmi minisztertől egyenkint körülbelül 500 korona évi támogatásban részesült. Azonkívül egyes üzletek is támogatják oly módon, hogy a kiállított nyomtatványokért helybért fizetnek. Természetesen a fő cél itt is az volt, hogy a szaktársaknak minél több alkalom nyujtassék újabb s újabb nyomtatványokat láthatni s ezen módon is tanulni. De a közönyösség itt is megtörte a fáradozást. Ugyanis e hó 11-én a választmány rendkívüli közgyűlést volt kénytelen egybehívni, melynek tárgya a kiállítás beszüntetése és az illető helyiség felmondása volt, mit az okok kényszerítő hatása alatt a közgyűlés el is fogadott. Ok: a kevés látogatottság, még pedig főképpen a szaktársak részéről. A célt tehát, a melyért tulajdonképpen alapítva lett, nem érthették el. Így aztán nemcsak a társaság által hozott anyagi áldozat volt hiába való, de kérdéssé tette az újabb támogatást is, sőt még a régi is kétségessé kezdett válni. Így kell megszünnie egy életrevaló szép eszmének, mely a szaktársak kellő erkölcsi támogatásával igen szép gyümölcsöt hozhatott volna.“ Sch. J.

A világ legnagyobb nyomdaintézete lesz a washingtoni állami nyomda, a melynek építését most fejezik be. 4000 munkásra számítanak, akiknek egyharmada nő lesz. A szedők számát 1200-ra, a gépmestereket 100-ra és az ivberakókat 200-ra tervezik. A könyvkötő-műhelyekben 900 ember fog dolgozni. Azonkívül hajtógató lány lesz vagy 600, fűző leány pedig 260. A stereotipörök és a galvanoplasztikai munkások számát 55-re teszik. A személyzetet ezenkívül még a segédmunkások, fűtők stb. nagy tömege fogja kiegészíteni.

Nyomdász-szanatorium Szent-Péterváron. Az orosz fővárosbeli könyvnyomtatók egyesületének tiszteletbeli elnöke, Konstantin nagyherczeg 4000 négyszögöles fenyőligetet adományozott nyomdász-szanatorium céljára. A jó példa ragadós volt, a mennyiben számosan követték. Egyebek közt a pétervári nyomdatulajdonosok legtekintélyesebbike, Golicke R. 4000, a társa: Willborg A. pedig 3000 rubellel járult a magasztos cél megvalósításához.

Nagy idők. Nagy idők történetét írja Acsády Ignác: *A Magyar Birodalom Története* című művének 13-ik és 14-ik füzetében. Nagy Lajosnak és közvetlen elődei-
nek korszakát rajzolja. Tehát azt a kort, melynek kezdete a királyi hatalom és tekintély teljes aláhanyatlását mutatja, vége pedig a magyar királyság fényben és dicsőségben leggazdagabb ideje. A magyar történetírásnak legszebb fejezetei közé tartoznak azok a lapok, melyeken Acsády Lajosnak alakját, politikai és uralkodói egyéniségét rajzolja meg. Ezt a Nagy Lajost nem csak csodáljuk, de szeretjük is, sőt a mi több, meg is értjük, mert beelátunk a lelkébe és nyomon követjük

emberi és uralkodói fejlődését. Acsády gyönyörűen kiállított munkája az Athenaeum kiadásában jelenik meg 40 füzetben és egy-egy füzet ára 60 fillér.

HIVATALOS RÉSZ.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemű kondícióváltozást, úgy az abba való be-, mint kilépést haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik VIII., Rökk Szilárd-u. 30., I. em. 13.), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap. — Együttal tudatjuk a t. tagtársakkal, hogy a nyári hónapokban (május—október) a Kör pénztárosa, *Bozsik István* minden hó második vasárnapján délelőtt 10—12-ig tart hivatalos órát a körhelyiségben (VII. kerület, Kerepesi-út 30., félemelet).

Kedvezményes jegyek a Magyar Színházba. A Magyar Színház igazgatósága Körünk megkeresésére a következő, igen mérsékelt hely-
árakat engedélyezte:

I. erkély 2 kor. — filléres helyet 1 kor. 20 fillérért.

I. " 1 " 60 " " 1 " — "

A jegyek vasárnap és ünnepnapokon nem érvényesek.

Utaltványokat (minden helyre külön, darabonként 4 fillérért) csakis a havi nyugta felmutatása mellett kaphatnak a Szakkör tagjai *Bozsik Istvánnal* (VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 30., I. em. 13., vagy IV., Vármegeház-utca 13.) és *Novitzky N. Lászlónál* (anyaegylet).

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Dr. Gyalui Farkas egyet. m. tanár úrnak. Hálás köszönettel vettük szíves megemlékezését és siettünk azt közre adni; a másikat már kénytelenek voltunk jövő számunkra hagyni, mert lapzárás előtt állottunk. Kérjük továbbra is kegyes jóindulatát.

H. J. Kálmán úrnak. Cikkének közlése időszerűbb lesz az augusztusi vagy szeptemberi számban, tehát egyelőre félretettük.

Felelős szerkesztő *Tanay József.* ☉ Főmunkatárs *Novák László.*
Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

F

Tömöntöde

FISCHER

ÉS MIKA

Betüöntöde

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCZA 6.

A legkülönfélébb czélszerű és divatos

Könyv- és címbetűkből

nagy választékot tart. — Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat, a leggyorsabban készítve és a legjobb minőségben kiállítva. — Ajánlják szabadalmazott nyomdai vonalzó-berendezését táblázat-szedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket.

REPRODUKÁLÓ-MŰINTÉZET

PHOTO-CZINKOGRAFIA

WITTZ
MANFRÉD

Autotypia
Phototypia
+ Chemigrafia
4-színű nyomás
Photolithografia

TELEFON
18-99

BUDAPEST, VI. KIRÁLY UTCA 30.

BERTHOLD H.

RÉZLÉNIAGYÁR
ÉS BETÜÖNTÖDE RÉSZV.-TÁRS.

BERLIN

Fióköntődék Szt. Pétervár, Moszkva
és Bauer & Co., Stuttgart

Ájánlja kitűnő készítményű rézlénidit, rézkereteit,
rézdíszítményeit, könyv- és címbetűit, díszkereteit stb.

Feltűnést keltő ujdonságok
betűkben, keretekben, rézlénidékben

Kizárólagos vezérképviselők
PUSZTAFI ÉS TÁRSA, BUDAPEST
V., Pannónia-utca 2b
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak

Államilag kedvezményezett első magyar
könyv- és könyomdai festékgár

KURZWEIL JÁNOS és TÁRSA

TELEFON
56-64.

47.004. és 53.406.
számú osztrák-magyar
szabadalmak.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST

IX., Márton-utca 19.

Készít legjobb minőségű ujság-,
illusztráció-, mű-, díszmü- és
mindenféle színes és fekete fes-
tékeket, Patent gelatin-henger-
anyagot. **Szedősorzókat**, iga-
zitható fesztővel, szabad. saját
találmány. Bronzok, kenczék, ko-
romégetés.

KITÜN-
TETÉSEK:

Temesvár 1891. Philip-
popol 1892. Országos
Iparegyesület 1892.
Milleniumi kiállítás
Budapest 1896.

Buch-u. Steindruck-Farben-Fabrik

KAST & EHINGER
G.m.b.H.

FABRIK MARKA

STUTTGART

Gyári üzemünk felőleli valamennyi, a grafikai szakma számára szolgáló **FESTÉKEK** gyártását, elismert kiváló minőségben.

A cég minden kiállításon, melyen részt vett, ki lett tüntetve, így Párisban is 1900-ban a **grand prix-vel** és két aranyéremmel.

RAKTÁRAK AUSZTRIÁBAN
ÉS MAGYARORSZÁGBAN:

CARMINE HUGÓ
BÉCS, BUDAPEST (VI., Király-u. 26)
ÉS PRÁGA (Dittrichgasse 1968).

Alapítva 1892-ben.

BLANCO, vizit-, eljegyzési, meghívó-, esketési és menu-kártyák stb., préselt, meritett, arany- vagy ezüstmetszéssel, ugyszinte fehér facetttel, a legfinomabb minőségig készítettnek

OCASEK KÁROLY
fényképészeti karton-gyárában
Budapest, VI. ker., Király-utca 26. sz.
Arany- és ezüst-nyomás.

ORMOS GUSZTÁV
UTÓDA

PROTINCINOGRAPHIAI MŰINTÉZET
BUDAPEST AKACZFA-U. 47.
KÉSZITI A LEGJOBB
• HLIHÉKET •
MINDENFELE NYOMTATVANYHOZ
FAMETSZETEK
HAZON KIVÜLI FELVÉTELEK
JUTANYOS ÁRBAN

Hamburg

Beit & Co.

Druck-Farben-Fabrik

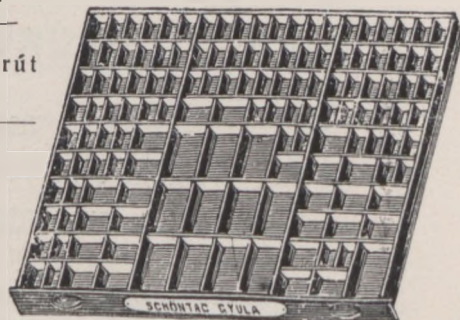
SCHÖNTAG GYULA

szakasztalos

BUDAPEST

VI., Váci-körút
51. szám.

Kis antiqua-
szekrény 3 frt.
Nagy szekrény
4 frt.

Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest, V., Sólyom-utca 13.

UNION
FOTOCZINKOGRAFIAI
MINTÉZET
AUTOTYPÁ
FOTOTYPIA
CHEMIGRAFIA
FOTOLITOGRAFIA
BUDAPEST
VI. UJ-UTCA 37. SZ.
MINDENMŰ CLICHÉK ELKÉSZÍTÉSE
VALAMINT
KÜLÉS BEL FÉNYKÉPFELVÉTEL ÉPÜLETEKRŐL,
GYÁRAKRŐL, TÁRGYAKRŐL STB. ESZKÖZÖLTETIK
TELEFON: 295.

C. Rüger

Leipzig

Rézléniagyár, bélyegző-
metszés, vésőintézet és
nyomdai kellékek gyára.

MAGYARORSZÁGI
VEZÉRKÉPVISELŐ:

KLEIN JÓZSEF

Budapest, Teréz-körút 52. sz.

Utóbbi teljes nyomdai és könyvkötészeti
berendezések szállítására is vállalkozik,
pontos teljesítést garantírozva.

Wörner J. és Társa

gépgyár és vasöntöde

Budapesten.

Egyszerű gyorsajtók 2
vagy 4 festék-dörzsölő
hengerral. Kétszint nyomó
gépek, 2 festékszerkezet-
tel, 2 vagy 4 festékdörz-
sölő hengerral. Tégely-
nyomású gyorsajtók. ◦
Önműködő késköszörülő
gépek. Csomagoló- és
simitó-sajtók.

Körforgású = nyomó-gépek

illusztrált művek, újságok és
könyvek egy- és többszínbeni
nyomására, ◦ tökéletesített
tölcsér- és körben forgó kés-
hajtogatató készülékkel.

Használt = = gyorsajtók

alaposan kijavítva és átala-
kítva, jóállás mellett jutányos
árért eladó.

Papírvágó- és papírfűrő-
gépek. Aranyozó-, dom-
bornyomású- és kivágó-
sajtók. ◦ Könyvnyomdai
kézisajtók. Tömöntödei
berendezések. ◦ Transz-
misszió-telepek. ◦ Hun-
gária akcзиден-sz-gyors-
sajtók. ◦ ◦ Könyvnyomdai
gyorsajtók.

Telefon 23—70. sz.

ELSŐ MAGYAR

Telefon 23—70. sz.

BETŰÖNTÖDE

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, VI., Dessewffy-utca 32. szám.

Dús raktárt tart magyar, német, tót, horvát, szerb, román és
bolgár ékezetű

könyv- és címzetűkből, körzetekből, rézléniákból
és kizárásokból,

továbbá a legkülönbébb ékitményekből és egyéb nyomdai föl-
szerelvényekből.

Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan
foganatosíttatnak.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS.

MECHANIKAI MŰHELY.

GALVANOPLASZTIKA.

TÖMÖNTÖDE.

ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS.

RÉZLÉLIA-GYÁRTÁS.

!! UJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT

CZETTEL és BENDT-
NER szabadalma. o

CSÁSZ. ÉS KIR. UDVARI SZÁLLITÓK.

KOHN HEILMANN

ALAPITTATOTT
OO 1873. ÉVBEN. © **ÉS FIAI**

ÁRJEGYZÉKE
AZ ANGOL SZABÓHOZ.

BUDAPEST,
KÁROLY-KÖRÚT 12.
KEREPESI ÚTTAL SZEMBEN.

Nagy-Becskek
Jokly Lipót.
Pielitz Fer. Pál utóda (dr. Brajjer L. és Mayer R.).
Seprős Valtér.

Nagy-Enyed
Nagyenyedi könyvnyomda és papíráruigár r.-t.

Nagy-Kálló
Sarkndi József.

Nagy-Kanizsa
Fischel Fülöp.
Krausz és Farkas.
Wajdics József ifj.
Weisz L. és F.

Nagy-Károly
Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.

Nagy-Káta
Nagykátai és Monori könyvnyomda Nagy-Kátán (tul.: Molnár S.).

Nagy-Kikinda
Onjin V.
Pannonia ny.
Radák János.

Nagy-Kőrös
Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagy-Marton
Oellis Henrik.

Nagy-Mihály
Landesmann B.

Nagy-Rőcze
Büchler Béla.

Nagy-Szalonta
Liebermann Mór.
Reich Jakab.

Nagy-Szeben
Drotleff József.
Krafft W.
Reissenberger Adolf.
Tipografia r.-t.
Tipografia Archidiecezana.

Nagy-Szécsény
Olattstein A.

Nagy-Szent-Miklós
Pirkmayer Alajos.
Wiener Náthán.

Nagy-Szombat
Fiebig József.
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.
Reisz L.
Winter Zsigmond.

Nagy-Szilőss
Ugoceal közp. könyvny.

Nagy-Tapolcsány
Piatzko Gyula.
Zhorelia Gyula.

Nagyvárad
Ifj. Berger Sámuel.
Déry és Boros.
Freund Lajos és Társa.
Helyfi László.
Hönig I.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Rákos Vilmos utóda.
Sonnenfeld Adolf.
Szent László-nyomda r.-t. (bérlo: Csávássy Gyula).

Námesztő
Schein M.

Naszód
Schwartz Mór.

Német-Bogsán
Rosner Adolf.

Német-Palánka
Kristofek József.

Nezslider
Horváth Béla.

Nyiregyháza
Bessenyei ny.
Jóba Elek.
Piringer János (tulajdonos: Özv. Piringer Jánosné).
Szabolcsi Hírlap nyomdája (tulajd.: Székely Imre).

Nyirbátor
Friedmann Lipót.

Nyitra
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Kapsz és Kramár
Löwy Antal
Neugebauer Nándor.
Reicheles Lipót.

Ó-Becse
Lévai Lajos.

Ó-Kanizsa
Brück P. Pál.
Schwartz A.

Oravicza
Kehrer C.
Wunder Károly.

Orosháza
Pless N.
Veres Lajos.

Orsova
Handl József.
Orsovai könyvny. r.-t.
Tillmann R.

Ó-Széplak
Nyitraúgyi gazd. egyt. ny.

Paks
Rosenbaum Miksa E.

Pancsova
Jovanovics Testvérek.
Kolin Samu.
Wittigslager Károly.

Pankota
Ifj. Bod József.

Pápa
Goldberg Gyula.
Nobel Ármin.
Ref. főisk. nyomda.
Stern Rezső.

Pásztó
Schlesinger Mihály.

Pécs
Lyceumi nyomda.
Pécsi Irod. és könyvny. r.-t.
Taisz József.
Wessely és Horváth.

Pécska
Ruber István.

Perjámos
Oatter és Frischmann.
Hungária-ny.

Petrozsény
Figuli Antal.

Pozsony
Alkalay Adolf és fia.
Angermayer Károly.
Éder István.
Freistadt Mór.
Katholikus nyomda.
Natali M.
Preisak Győző utóda.
Westung. Orenzote ny. (tul.: Simonyi Iván).
Wigand K. F.

Pöstyén
Qipsz H.

Predmér
Links M. utóda: Rosen-zweig H.

Putnok
Gaerner Ignác.

Püspök-Ladány
Deutsch Israel.

Rácskeve
Csér István.

Rákospalota
Fischer és Deutsch

Resicza
Eisler József.
Hungaria-nyomda.

Rimaszombat
Léval Izso.
Náray I. A.
Ráheyl Miklós.

Rozsnyó
Kovács Mihály.
Salóvldék nyomdája (tul.: Hermann I.).

Rózsahegy
Kohn József.
Salva és Herle.

Salgó-Tarján
Friedler Armin.
Pollacek József.

Sárbogárd
Spitzer Jakab

Sárvár
Stranz János.

S.-A.-Ujhely
Hegyalja-nyomda (tul.: Alexander Vilmos).
Landesmann M. és Társa.
Löwy Adolf.
Pannonia-nyomda (tul.: Jurcsó és Ocskay).
Zemplén-nyomda (tulajd.: Ehler Gyula).

Sárospatak
Ev. ref. főiskola nyomdája (bérlo: Steinfeld Jeaő).

Segesvár
Horeth Frigyes.
Jördens Testvérek.

Selmezbánya
Joerges A. özv.

Sepsi-Szent-György
Jókai-nyomda r.-t.
Móricz István és Vajna J.

Siklós
Harangozó József.
Minerva-nyomda (tul.: Klein Ferencz)

Somorja
Goldstein József.

Sopron
Petőfi-nyomda (tul.: Zsombor Géza).
Roinwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv.
Török és Kremssner.
Zollner Dezső.

Stájerlak
Hollschätz F.

Sümeg
Horvát Óábor.

Szabadka
Bittermann József.
Braun Adolf.
Kladek István és Társa.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.

Szamos-Ujvár
Auróra-nyomda (tulajd.: Todorán Endre).
Obr. kath. egyházmegyei nyomda.

Szakolcza
Neumann, Teszlík és Tsa.

Szarvas
Dolcsch és Müller.
Sámuel Adolf.
Szikes Antal.

Szász-Régen
Burghardt Rezső.
Sebesch Károly.

Szász-Sebes
Stegmann János.
Winkler Lajos.

Szászváros
Minerva-nyomda r.-t.
Schäser A.
Szászvárosi könyvny. r.-t.

Szatmár
Litteczky Endre.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
Szabad Sajtó könyvny.
Weinberger Testvérek.

Szeged
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Ödönczi I. József.
Schulhof Károly.
Stub B. és Társa.
Várnay Lipót.

Szeghalom
Riegel Zoltán.

Székelyhid
Kohn Sámuel.

Szegzárd
Árva J.
Báter János.
Lengyel Pál.
Ujfalussy Lajos utóda: Molnár Mór.

Székely-Keresztúr
Szabó Testvérek.

Székelyudvarhely
Becsek D. Fia.
Betegh Pál.

Székesfehérvár
Debreczeni Gyula.
Eisler Adolf.
Olück Mor.
Singer E.
Számmer Imre (tulajdonos: Heckenast Kálmán).
Számmer Kálmán.
Székesfeh. és Vidéke ny.

Szempcz
Fischer Nátháné.

Szentes
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda Ernő.
Szentes és Vidéke ny.
Vajda Bálint utóda.

Szent-Endre
Schwarz I.

Szent-Gotthárd
Wellisch Béla.

Szenicz
Bezsó János és Társa.

Szepes-Váralja
Buzás Dénes.

Szered
Schreiber Mór.

Szerencs
Simon József.

Szigetvár
Corvina-nyomda.
Kozáry Éde.

Szilkszó
Blank Simon.

Szilágy-Cseh
Berkovits R.

Szilágy-Somlyó
Böloni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.

Szill-Hadad
Fein Sámuel.

Szolnok
Bakos István.
Fuchs Lipót és fia.
Fuchs Manó.
Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnok-megyei Lapok nyomdája (tul.: Vezéry Odón).
Wachs Pál.

Szombathely
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvny.
Oábrtel Ágoston.
Breitfeld Dezső és Társa

Tab
Perl Pál.

Tapolcza
Löwy B.

Tasnád.
Lövinger L.

Tata
Engländer Jakab és Társa.
Nobel Adolf.

Temesvár
Csanád-egyházmegyei ny.
Csendes Jakab.
Délmagyarors. könyvny.
Outenberg-ny.
Mangold Sándor.
Moravetz Gyula.
Stéger Ernő utóda.
Uhrmann Henrik.
Union-nyomda (tul.: Steiner Ferencz).
Veres Sámuel utóda.

Tenke
Maár L. Vilmos.

Tisza-Füred
Goldstein L.

Titel
Czaja Alajos.

Tokaj
Oestetner Adolf.

Tolna
Weltmann Ignác.

Tolna-Tamási
Jeruzsálem Ede.

Torda
Füssy és Sztupjár.

Torna
Rosenblüth Simon.

Török-Kanizsa
Brück P. Pál

Török-Szent-Miklós
Rubinstein Sándor.

Trencsén
Oansel Lipót.
Skarnitzl X. Fr.

Turóc-Szent-Márton
Oasparik J.
Magyar nyomda (tulajd.: Özv. Moskóczy Ferenczné)
Turócszentmártoni nyomda r.-t.

Új Arad
Mayr Lajos.

Újpest
Corvina-nyomda.
Fuchs Antal és József.
Krömer Alajos.
Salgó és Társa.

Új-Verbász
Pfister József.

Újvidék
Fuchs Emil és Társa.
Hirschenhauser Benő.
Hungária-ny. (Friedmann Samu).
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár.
Popovics Testvérek.

Ungvár
Oellisz Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
Unio könyvnyomda.

Vác
Kir. orsz. fegyintézeti ny.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vág-Ujhely
Brück Ignác.
Horovitz Adolf.
Löwsohn Manó.
Steinmann J.

Vajda-Hunyad
Ideál-nyomda.

Verebély
Neufeld Sándor.

Versecz
Kehrer Béla.
Kirchner Ernő.
Veronits József.

Veszprém
Egyházmegyei könyvny.
Krausz A. Fia.
Népakarat nyomdája (tul.: Takáts Sz.).
Pósa Endre.

Zala-Egerszeg
Breisach Samu.
Özv. Tahy Rozália és taa
Unger Antal.
Vágó János.

Zala-Szent-Grót
Nagy Sándor.

Zenta
Beretka Imre.
Kabos Ármin.
Fekete Sándor.

Zilah
Nádlér Béni.
Seres Samu.

Zólyom
Nádossy Ferencz.
Zólyom és vidéke ny.

Zombor
Bittermann Nándor és Fia.
Kollár József.
Obliath Károly.

Zsolna
Bjel és Jelnek
Olasel Samu.

Zsombolya
Wunder Rezső.

Könyv- és könyomdai
festékgár.

Wüste F.

Iroda és raktár:

BUDAPEST

VII., Kertész-utca 4. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kencze-gyár.

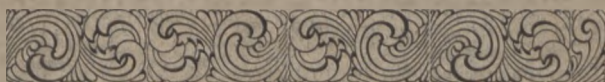

JULIUS MASER (Lipce)

magyarországi képviselője.

A Maser-lemezek raktára.

TELEFON 62—79.

BÖLE JÓZSEF

ASZTALOS M.

Van szerencsém tisztelettel érte-
síteni, hogy a **könyvnyomdai fel-
szerelések** készítésére berendezett

Asztalos-műhelyem

VIII., Vas-utca 7. sz., 10. ajtó alatt
van. — Szakmámban számos éven
át szerzett tapasztalataimnál fogva,
mint eddig, úgy a jövőben is főttrek-
vésem lesz t. vevőimet mindenképen
kielegíteni. Szükség esetén kérem a
fentnevezett új cízimet használni.

Regálók s nyomdaiszekerények raktáromban mindig vannak.

Polacsek és Nádor

grafikai szaküzlete

BUDAPEST, IX. ker., Rákos-utca 11. szám alatt.

A grafikai iparágak összes szük-
ségleteinek raktára. o Nyomda-
festékek, kenczék, hengeranyag
nagy raktára.

Tömöntöde-berendezések,
szedővasak, lyukasztó (perforáló)
gépek, o formazáró készülékek
stb., stb.

Raktár használt gépekben, melyek saját műhelyünkben teljesen rekonstruáltak!

Teljes nyomdai berendezések is szállítanak.

Képviseltek: *Berger és Wirth*, lipcei festékgár, a hirneves augsburgi
gépgyár, *Faber és Schleicher* könyvnyomdai gépgyára, *A. Hogenforst*
gép- és szerszámgyára képviselői.

Telefon 54—48.

Telefon 54—48.